

LAPSEN TURVALLISUUDENTUNTEEN TUKEMINEN VALVOTUISSA TAPAAMISISSA

Outi Uuskoski

LAPSEN TURVALLISUUDENTUNTEEN TUKEMINEN VALVOTUISSA TAPAAMISISSA

Outi Uuskoski
Opinnäytetyö, syksy 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Helsinki
Sosiaaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Uuskoski, Outi. Lapsen turvallisuudentunteen tukeminen valvotuissa tapaamisissa. Diak Etelä, Helsinki, syksy 2012, 83 s, 6 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia ja tehdä näkyväksi tapaamispaikkaohjaajien työtä ja työmenetelmiä lasten ja vanhempien valvotuissa tapaamisissa yhdessä Ensi- ja turvakotien liittoon kuuluvassa tapaamispaikassa. Näkökulmana oli se, millä keinoin lapsen turvallisuuden tunnetta pyritään tukemaan valvotuissa tapaamisissa. Työtä tutkimalla oli tavoitteena myös miettiä, ovatko käytettävät keinot ja menetelmät riittäviä ja millä tavoin työtä voisi kehittää.

Työ oli kehittämisprosessi, jossa hyödynnettiin laadullista tutkimusta. Siihen osallistuivat myös tapaamispaikkaohjaajat ja asiakkaat. Metodisesti tässä tutkimuksessa on osallistuvan havainnoinnin ja etnografisen tutkimuksen piirteitä. Tutkimusaineistoja oli kaksi. Toinen muodostui havainnoimalla seitsemää eri valvottua tapaamista ja toinen tapaamispaikkaohjaajien kehittämispäivän tuloksena. Aineistoa on analysoitu teemoittelemalla ja tyypittelemällä.

Kehittämisprosessin avulla tuotiin näkyväksi ja tiedostettiin entistä paremmin käytettyjä työmenetelmiä. Toisaalta havaittiin, että nykyiset menetelmät eivät aina riitä. Päädyttiin testaamaan ja kehittämään välikeskustelumallia osana tapaamispaikkatoimintaa. Asiakkailta saadun palautteen perusteella he olivat käytyihin keskusteluihin tyytyväisiä ja kokivat luottamuksen lisääntyneen. Keskustelut ovat olleet hyödyllisiä ja niiden avulla on voitu tukea etä- ja lähivanhemmuutta sekä lisätä luottamusta asiakkaiden ja tapaamispaikan välillä. Toisaalta on saatu myös tietoa perheiden tilanteesta sekä voitu tukea lapsen turvallisuuden tunnetta sekä asiakkaiden osallisuutta tapaamisissa. Keskustelut ovat lisänneet lasten mahdollisuutta tulla kuulluksi.

Työ tuo esille valvotuissa tapaamisissa huomioitavia seikkoja lapsen turvallisuuden tunteen kannalta. Sitä voidaan käyttää apuna työtä suunniteltaessa sekä kehitettäessä.

Asiasanat: valvotut tapaamiset, tapaamispaikkatoiminta, lapsen turvallisuuden tunne, lapsen tukeminen

ABSTRACT

Uuskoski, Outi

Increasing of Children's Sense of Security in Supervised Meetings.

83 p., 6 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The goal of this study was to observe the work methods, which are used in supervised meetings between children and parents, in order to promote the child's sense of security. An additional aim was to consider if the methods were adequate and how they could be further developed.

This study was qualitative in nature and employed a strength based participatory approach with the consent of all participants. The participants included both staff and clients. The interactions between supervisors and clients were observed over the course of seven supervised meetings. Methodologically this study relies upon techniques including ethnographical research and participatory observation. The methods employed were both documented and analyzed. The supervised meetings occurred in one of the meeting places under The Federation of Mother and Child Homes and Shelters.

The results showed that in the meeting place the relationships and interactions of the children and parents were supported in various ways. Firstly, the workers often had an active role in the meetings. Furthermore, in all cases the methods employed did not support the child's sense of security sufficiently. As a supportive best practice, increased opportunity for additional communication and discussion between staff and clients was incorporated periodically throughout the supervised meetings. This implementation is referred to as the supportive discussion model.

The recommendations of this study include increasing dialogue between the clients and the meeting place. Due to received feedback from clients, incorporating a supportive discussion model between the involved participants allowed parents to feel supported and positively impacted the children's sense of security. Additionally, children may be better able to advocate for themselves if this approach is employed. For future practices it would be valuable to define and clarify both the concept and structure of supervised meetings in Finland in order to ensure a sense of security for children.

Keywords: supervised meetings, sense of security

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TAPAAMISPAIKKATOIMINTA.....	8
2.1 Tapaamispaikkatoiminnan historiaa	8
2.2 Lait.....	9
2.3 Lapsen edun toteutuminen	10
2.4 Missä valvottuja tapaamisia järjestetään?	11
3 TAPAAMISPAIKKATOIMINNAN KÄSITTEITÄ	14
3.1 Laatuksiteerit Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksissä	14
3.2 Valvotut tapaamiset, tuetut tapaamiset ja valvotut vaihdot	15
3.3 Lapsen turvallisuuden tunne.....	17
4 TAPAAMISPAIKKATOIMINNAN TAUSTA JA TARVE.....	19
4.1 Valvotut tapaamiset perhekäytäntönä	19
4.2 Monikulttuurisuus tapaamispaikassa	22
4.3 Miten lapsen kokemaa väkivaltaa näyttäytyy tapaamispaikkatoiminnassa?	23
5 VALVOTTUJEN TAPAAMISTEN TOTEUTTAMINEN	
KEHITTÄMISYMPÄRISTÖSSÄ	26
5.1 Asiakkuus tapaamispaikassa	26
5.2 Valvottu tapaaminen.....	27
5.3 Kirjaamiskäytännöt	30
6 KEHITTÄMISTOIMINNAN TOTEUTTAMINEN	32
6.1 Kehittämistoiminnan tavoitteet.....	32
6.2 Tutkimuksen toteuttaminen	33
6.2.1 Tutkimuksen toteuttamisprosessi.....	33
6.2.2 Aineiston keruu: Työyhteisön kehittämispäivä	34
6.2.3 Aineiston keruu: Tapaamisten havainnointi	36
6.3 Aineistojen analysointi	39
6.3.1 Kehittämispäivän aineiston analysointi	39
6.3.2 Havainnointiaineiston analysointi.....	41

6.4 Tutkimuksen tulokset ja toiminnan kehittäminen	44
6.4.1 Tulokset: Teemme oikein, mutta se ei vielä riitä	44
6.4.2 Kehittämispäivän tulokset	45
6.4.3 Havainnointiaineiston tulokset	47
6.5 Tarvitaan lisää: Välikeskustelumallin kuvaus.....	52
6.6 Välikeskustelumallin alustavat tulokset.....	55
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	58
8 KEHITTÄMISPROSESSIN EETTISYYDESTÄ JA LUOTETTAVUUDESTA ..	62
9 POHDINTA	64
LÄHTEET	68
LIITE 1 Tapaamispaikalle lausuntopyynnössä esitettyjä tyypillisiä kysymyksiä	74
LIITE 2: Tutkimuslupapyyntö	75
LIITE 3: Tapaamispaikan asiakaskirje	77
LIITE 4: Vanhemman välikeskustelulomake	79
LIITE 5: Lapsen välikeskustelulomake	81
LIITE 6: Käytössä olevat menetelmät lapsen turvallisuudentunteen tukemiseksi	83

1 JOHDANTO

Avioerojen lisääntynyt määrä on saanut aikaan tarpeen erilaisille tavoille mahdollistaa lapsen ja tästä erossa asuvan vanhemman tapaamiset. 1970-luvun alussa vain noin 10 % avioliitoista päättyi eroon, kun vastaava luku 1990-luvun alussa oli noin 50 %. Tälle tasolle se on suunnilleen asettunut (Väestöliitto i.a.).

Tapaamispaikoissa järjestetään lapsen ja hänestä erossa asuvan vanhemman tapaamisia sekä siirtymisiä toisen vanhemman luota toisen luokse. Tapaamispaikkatoiminta on ammatillista palvelua, jota tarvitaan joskus lapsen edun ja turvallisuuden varmistamiseksi. (Ensi- ja turvakotien liitto i.a.) Eri tapaamismuotojen sisältö ja käsite eivät ole vakiintuneet, sillä Suomessa ei ole yhtenäistä säänneltyä tapaa järjestää tapaamispalveluja (Forsberg & Pösö, 2009, 147). Tapaamisten määrittely ja sisältö on toisinaan osittain epäselvää myös tapaamisia hakeville tahoille, joten työn näkyväksi tekemiselle ja viestimiselle on tarvetta (Tukeva 2011).

Valvotut tapaamiset ovat olleet esillä julkisuudessa järkyttävien tapausten yhteydessä. Tästä on esimerkkinä perhesurma, joka tapahtui valvotun perhetapaamisen yhteydessä vanhempien luona (Helsingin Sanomat 2012). Valvottujen tapaamisten järjestämistä ei aina mielletä vaativaksi ammatilliseksi työksi, vaan ajatellaan niiden järjestämisen olevan helppoa ja enemmänkin tilan tarjoamista. Tapaamisia järjestävät useat tahot: järjestöt, kunnat sekä yksityiset yritykset. Toiminta ei ole lakisääteistä, eikä palvelun sisällöstä ole yleisiä ohjeita. Sen vuoksi eri tapaamispaikkojen toiminta ja käytännöt poikkeavat paljon toisistaan. Ensi- ja turvakotien laatukriteerit pyrkivät määrittämään tavat tuottaa hyvää ja laadukasta tapaamispaikkapalvelua. Ne ovat käytössä kaikissa Ensi- ja turvakotien liiton alaisten järjestöjen tuottamissa tapaamispaikoissa. (Kala-vainen 2004, 24.)

Tapaamisohjaajien työtä on kuvattu joissain tilanteissa passiiviseksi vierestä katsojaksi lapsen joutuessa kantamaan vastuun tapaamisten sujumisesta (Forsberg & Pösö, 2009). Tällainen kuvaus on itselleni kovin vierasta, enkä tun-

nista sitä omista kokemuksistani tapaamisten ohjaajana nykyään. Olen ollut mukana tapaamispaikkatoiminnassa vuodesta 1996, jolloin aloitin tapaamispaikkatyön vapaaehtoisena tapaamisemäntänä. Tänä aikana toiminta on muuttunut ja kehittynyt paljon. Tarve järjestää valvottuja tapaamisia on kasvanut ja niitä pyritään järjestämään yhä haastavammissa tilanteissa (Lankinen 2009). Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva riita-asia voi olla yksinomaan riita-asia tai se voi olla yhtä aikaa sekä riita- että lastensuojeluasia, jopa rikosasia (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012, 25).

Tämän työn tavoitteena on tuoda esille ja näkyväksi ohjaajien työtä ja työmenetelmiä. Näkökulmana on lapsen turvallisuudentunteen tukeminen. Tavoitteena on löytää uusia keinoja tapaamispaikkatoiminnan kehittämiseen. Työ on kehittämisprosessi, jossa käytetään laadullista tutkimusta. Kehittämiseen ovat osallistuneet myös tapaamispaikkaohjaajat ja asiakkaat. Tutkimusaineistoja on kaksi. Toinen muodostui havainnoimalla seitsemää eri valvottua tapaamista ja toinen tapaamispaikkaohjaajien kehittämispäivän tuloksena. Kehittämisympäristönä tässä työssä oli yksi Ensi- ja Turvakotien liiton alainen tapaamispaikka.

Tästä työstä on hyötyä tapaamispaikkatoimintaa määritettäessä ja kehitettäessä hyviä työkäytäntöjä edelleen. Työssä on kuvattu yhdessä tapaamispaikassa tehtävää työtä ja työmenetelmiä, mikä auttaa muodostamaan kuvaa valvottuihin tapaamisiin liittyvästä työstä. Asiakkaat hyötyvät kehittämisprosessista, kun kehitettyä työmenetelmää sovelletaan käytäntöön.

2 TAPAAMISPAIKKATOIMINTA

2.1 Tapaamispaikkatoiminnan historiaa

Tapaamispaikkatoiminta alkoi 1980-luvulla käytännön tarpeista. Perheiden kanssa toimivat yhdistykset havaitsivat, että eronneet vanhemmat tarvitsivat apua lasten tapaamisten järjestämiseen. Aluksi kyse oli lähinnä tilaongelmista, mutta pian kävi ilmeiseksi, että tapaamisten järjestämiseen liittyi myös huoli lapsen hoidosta ja turvallisuudesta. (Antila & Kõlhi 2006, 15.) 1980-luvun alussa herättiin kansainvälisesti huomaamaan lasten pahoinpitelyiden yleisyys, mikä on laajentunut käsittämään fyysisen pahoinpitelyn lisäksi myös henkisen pahoinpitelyn, kasvatuksen laiminlyömisestä ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön. Havahduttiin siihen, että lasta saatetaan joutua suojelemaan myös omilta vanhemmiltaan. (Pulma 1987, 229, 224, 225.)

Ensimmäisiä valvottuja tapaamisia järjestettiin Porin ensikotiyhdistyksessä vuonna 1982 yhteistyössä Porin kaupungin lastensuojelutoimiston kanssa. Kaupungissa oli paljon eronneita merimiehiä, joilla ei ollut paikkaa, jossa he olisivat tavanneet lapsiaan. Ensimmäisiä toimintaa aloittaneita olivat myös Tampereen ensikotiyhdistys ja yksinhuoltajien etuja ajava Pienperheyhdistys Helsingissä. Toiminnan keskeisiä periaatteita olivat lapsen edun huomioiminen, puolueettomuus sekä vaitiolovelvollisuuden noudattaminen. (Kalavainen 2004, 14–15.)

Pienperheyhdistys oli jo vuonna 1981 tehnyt Helsingin kaupunginhallitukselle esityksen tapaamispaikkapalvelun perustamisesta, mutta päättäjien mielestä sellaiseen ei ollut tarvetta. Vuonna 1983 Helsingin sosiaalitoimen perheasiain toimisto ja Pienperheyhdistys järjestivät koulutuksen vapaaehtoisille, jotta he puolueettomina lapsen edun ajajina osaisivat mahdollisimman hyvin palvella tapaajaperheitä. Palvelu aloitettiin saman syksynä. Valma Forsander Pienperheyhdistyksestä oli aktiivisesti mukana toiminnan käynnistämisessä ja toimi pitkään vapaaehtoisten työhjoajaana. (Pienperheyhdistys 1993.)

Tapaamispaikkatoiminnan laajentumiseen vaikutti laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, jossa painotetaan lapsen edun ja oikeuden olevan yhteyden pitämisen myös erossa asuvaan vanhempansa (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983; Kalavainen 2004, 14–15). Vielä 1960-luvun lopussa katsottiin, ettei suhde vanhempaan ole välttämättä hyväksi lapselle, mikäli tällä on esimerkiksi vaikea alkoholiongelma (Forsberg & Pösö 2008, 52).

Useissa tapaamispaikoissa tapaamisia valvoivat aluksi vapaaehtoiset tapaamisemännät. Tapaamisemäntiä perehdytettiin työhön ja työnohjauksellisia tapaamisia järjestettiin jo alkuvaiheessa. Työn vaativuus ja asiakkaiden lisääntynyt määrä sekä Ensi- ja turvakotien liiton tapaamispaikkatoiminnan kehittämisprojekti vuosina 2002–2004 ovat vaikuttaneet siihen, että toiminta on organisoitu uudelleen. Toimintaa koordinoimaan on palkattu useissa paikoissa vastaava tapaamispaikkaohjaaja. Pääsääntöisesti vakituiset koulutetut tapaamisohjaajat valvovat tapaamisia. (Tukeva 2012.)

2.2 Lait

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ei ole määräästä lasten ja vanhempien tapaamisten järjestämisestä valvottuna. Laki antaa kuitenkin mahdollisuuden valvottujen tapaamisen määräämiseen. (361/1983.) Lastensuojelulakiin (471/2007) on kirjattu lapsen oikeudeksi tutustua molempiin vanhempiinsa, tavata heitä ja pitää heihin yhteyttä. Lastensuojelulaissa määrätään myös niistä edellytyksistä, joilla sijaishuollossa olevien lasten yhteydenpitoa vanhempiin tai muihin läheisiin voidaan rajoittaa (417/2007). Käytännössä valvottuja tapaamisia määrätään tuomioistuimissa perustelluista syistä näytön perusteella tai sosiaaliviranomaisten pyynnöstä (Aaltonen 2004, 69). Tapaamiset voidaan tuomioistuimessa määrätä valvottaviksi myös väliaikaismääräyksellä esimerkiksi olosuhdeselvityksen ajaksi tai sen vuoksi, että tapaamiset saadaan turvallisesti alkuun. Valvotut tai tuetut tapaamiset on tarkoitettu tilapäisiksi. Tapaamisissa pyritään kohti normaalimpia tapaamisia. (Mäntylä 2004, 90–93.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä voi suosittaa vanhemmille tapaamisten järjestämistä valvottuina tai tuettuina. Mikäli vanhemmat suostuvat tähän, lähettää sosiaalityöntekijä tapaamispaikkaan kirjallisen pyynnön tapaamisten järjestämisestä. Pyyntöä tulee ilmetä peruste ja syy valvonnalle. Perheneuvola saattaa tehdä lausunnon lapsen tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa varten. Lausunnon perusteena voi olla lapsen traumatisoituminen esimerkiksi tapaajavanhemman lapseen ja toiseen vanhempaan kohdistaman väkivallan seurauksena tai tapahtuneen kaappauksen vuoksi. Tarkoituksena on tuoda esille lasten poikkeuksellinen tilanne ja antaa ohjeita esimerkiksi tapaamisten keston ja toteuttamisen suhteen, jotta lapset eivät kuormittuisi liikaa. (Tukeva 2012.) Tapaamisoikeudesta puhuttaessa on syytä huomioida, että kyseessä on lapsen oikeus tavata vanhempansa eikä vanhemman oikeus tavata lasta. (Aaltonen 2004, 58, 60, 68.)

2.3 Lapsen edun toteutuminen

Lapsen etu käsitteenä on juridisesta kielenkäytöstä käytäntöihin siirtynyt käsite, joka yhdistetään erilaisiin lapsen asemaa kuvaaviin ilmaisuihin. Lapsen etu on keskeinen lapsioikeudellinen periaate. Yksityiskohtaisin oikeusohjein ei kuitenkaan ole määritelty, miten se kussakin tapauksessa pitäisi käsittää. Juridisesti sen voi jäsentää tarkoittavan lapsen oikeutta suojeluun, hoivaan ja oikeuteen tulla kuulluksi. (Mahkonen 2003, 143–145.) Lapsen etu ymmärretään usein myös synonyymina lapsen oikeuksille (Hurtig 2003, 33.) Valvotuissa tapaamisissa on varsinaisen fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden lisäksi tavoitteena varmistua siitä, että lapsi tulee mahdollisimman hyvin huomioiduksi ja kuulluksi. Tilannetta tarkastellaan lapsen näkökulmasta. (Ensi- ja turvakotien liitto 2004, 4.)

Tapaamisissa on tärkeää pyrkiä takaamaan lapselle hänen näkökulmastaan turvallinen tapaaminen vanhemman kanssa. Lapsi oppii kasvaessaan tuntemaan vanhempansa ja myös paremmin ymmärtämään itseään (Taskinen 2001, 36). Lapsen etu toteutuu kun lapsi voi turvallisissa olosuhteissa tutustua ja tavata vanhempansa, jota hän ei muuten voisi tavata. Lapset voivat kokea, että

vaikeista tilanteista huolimatta, heistä välitetään. Kirsi Lankisen mukaan (Lankinen 2008, 63) tarvitaan vanhempien välistä yhteisymmärrystä ja hyväksyntää, jotta valvotut tapaamiset toimitaisivat lapsen edun mukaisesti. Valvottujen tapaamisten syynä ovat kuitenkin usein vanhempien väliset ristiriidat. Lankinen korostaa tapaamista valvovan työntekijän roolia siinä, että tämä auttaa vanhempia tarkastelemaan asioita lapsen näkökulmasta.

On myös tilanteita, jolloin lapsen etu ei välttämättä toteudu. Näin on asia esimerkiksi silloin, kun tapaamisten valvonnankaan keinoin ei pystytä takaamaan lapsen turvallista oloa. Syynä voi olla tapaajavanhemman käytös esimerkiksi mielenterveysongelman vuoksi tai lapsen niin voimakas pelko tapaajavanhempaa kohtaan, ettei siihen pystytä useampienkaan tapaamisten aikana vaikuttamaan. Syynä pelkoihin voi olla myös se, että lähivanhempi manipuloi lasta. Lähivanhempi voi esimerkiksi puhua lapselle pahaa etävanhemmasta. Myös muut lapsen läheiset kuten isovanhemmat voivat vaikeuttaa kielteisellä asenteellaan tapaamisia. Toisaalta tapaamisten järjestäminen valvottuna silloin, kun valvotuissa tapaamisissa ei pitkänkään ajan kuluessa tule esille mitään sellaista, joka osoittaisi, että valvottuja tapaamisia tarvitaan, ei näyttäisi olevan lapsen edun mukaista. Tällöin syynä valvottuihin tapaamisiin on pääasiassa lähivanhemman perusteeton huoli. (Tukeva 2009; Lankinen 2009.)

Käräjätuomari Anna-Kaisa Aaltosen (Aaltonen 2004, 74) mukaan tuomareiden pitäisi saada enemmän tietoa siitä, milloin valvotut tapaamiset voivat muuttua riskitekijäksi lapsen kehitykselle ja henkiselle tasapainolle. Lapsen edun tulkinta yksittäistapauksissa on haastavaa ja edellyttää tuomarilta monipuolista ammattitaitoa. Laki lähtee siitä, että lapsen edun mukaista on pääsääntöisesti tavata hänestä erossa asuvaa vanhempaa ja tapaamisoikeuden epääminen kokonaan on harvinaista.

2.4 Missä valvottuja tapaamisia järjestetään?

Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistykset ovat suurin tapaamispaikkapalveluita järjestävä taho. Tapaamispaikkoja on useilla eri paikkakunnilla eri puolella

Suomea (Kalavainen 2004, 15; Antila & Kölhi 2006, 15–16). Helsingissä toimivat Pienperheyhdistys ry:n tapaamispaikka sekä Pääkaupunkiseudun turvakoti ry. Pienperheyhdistyksen tapaamispaikassa järjestetään valvottuja ja tuettuja tapaamisia sekä valvottuja vaihtoja, Turvakodilla järjestetään pääasiassa valvottuja tapaamisia. Turvakodilla voidaan järjestää tuettuja tapaamisia ainoastaan siinä tapauksessa, että valvotuista tapaamisista siirrytään asiakkuuden aikana tuettuihin tapaamisiin. (Lankinen 2009.)

Pääkaupunkiseudulla Espoon kaupungilla on oma tapaamispaikka, jossa järjestetään valvottuja sekä tuettuja tapaamisia ja valvottuja vaihtoja, palvelu on asiakkaalle maksuton (Espoon kaupunki 2009a). Espoolaisten sijaishuollon asiakkaiden tapaamiset järjestetään joko sosiaaliviraston tiloissa tai muissa pääkaupunkiseudun tapaamispaikoissa. Pitkään enimmäkseen tuettuja tapaamisia järjestänyt Elatusvelvollistenliitto ry:n tapaamispaikka Hulivili lopetti toimintansa marraskuun 2009 lopussa rahoitusongelmien vuoksi. Edellä mainittujen tapaamispaikkojen lisäksi Pääkaupunkiseudulla ja muualla Suomessa on myös yksityisiä yrityksiä, jotka järjestävät valvottuja ja tuettuja tapaamisia. Niiden noudattamat käytännöt ja hinnat vaihtelevat.

Tapaamispaikkapalvelujen saannissa on suuria eroja eri kuntien välillä, mikä asettaa tapaamispaikkapalveluja tarvitsevat asiakkaat hyvin eriarvoiseen asemaan. Lapsen ja vanhemman välinen tapaaminen voi kokonaan estyä, mikäli tapaamispaikkapalvelua ei ole saatavilla, vaikka tapaaminen sinänsä olisi lapsen edun mukaista. (Antila & Kölhi 2006, 3.) Tapaamisista aiheutuvat kustannukset vaihtelevat myös kovasti. (Antila & Kölhi 2006, 15–16.) Joissain kunnissa oikeuden päätöksellä järjestettävät valvotut tapaamiset ovat asiakkaille maksuttomia ja toisissa kunnissa maksullisia (Tukeva 2012). Tämän epäkohdan korjaaminen on otettu esille lakiehdotuksessa Lasten tuettujen ja valvottujen tapaamisten toteuttamiseksi. Siinä tapaamispaikkatoimintaa ehdotetaan kunnan järjestämisvelvollisuuden alaiseksi maksuttomaksi sosiaalipalveluksi tilanteissa, joissa tapaamiset ovat tuomioistuimen päätöksen tai sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen mukaisesti toteutettava valvottuina tai tuettuina. (Antila & Kölhi 2006, 1.)

Tällä hetkellä toimeentulotuen asiakkaiden tapaamisten kustannuksista vastaa pääsääntöisesti sosiaalitoimi, silloin kun tapaamiset muutoin olisivat maksullisia. Kulut maksetaan täydentävänä harkinnanvaraisena toimeentulotukena (Helsingin kaupunki 2012). Tapaamispaikan maksut saattavat kuitenkin muodostua kohtuuttomaksi sellaisille asiakkaille, jotka joutuvat elatusmaksujen lisäksi myös maksamaan tapaamispaikan asiakasmaksuja. (Tukeva 2012.)

3 TAPAAMISPAIKKATOIMINNAN KÄSITTEITÄ

3.1 Laatukriteerit Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksissä

Ensi- ja turvakotien liiton Tapaamispaikkaprojektissa 2002–2004 oli yhtenä tavoitteena laatukriteerien luominen yhteistyössä jäsenyhdistysten kanssa (Kalavainen 2004, 18). Laatukriteerien tarkoituksena on ollut luoda jäsenjärjestöille yhteinen pohja hyvälle ammatilliselle työlle (Ensi- ja turvakotien liitto 2004, 2). Laatukriteerit ovat syntyneet tapaamispaikoissa työskentelevien työntekijöiden pitkäaikaisen kokemuksen sekä yhteisen työn tutkimisen kautta. Laatukriteerit määrittelevät selkeästi hyvän tavan tehdä työtä. Laatukriteerit kuvaavat tapaamispaikan toimintaa ja toimivat työn laadun takeena palvelun ostajalle. (Kalavainen 2004, 22–24.)

Laatukriteerit on jaettu toiminnan perusteisiin liittyviin kriteereihin sekä tapaamispaikkatoimintaan liittyviin kriteereihin. Toiminnan perusteisiin liittyvissä kriteereissä käsitellään muun muassa tapaamispaikkatoiminnan organisointia yhdistyksissä, tapaamisohjaajien koulutusta ja kokemusta, työnohjausta, turvallisuussuunnitelman laatimista sekä eri-ikäisten lasten huomioimista tapaamispaikan tilojen suhteen. Turvallisuuskysymyksissä painotetaan ennakkoinnin tärkeyttä ja erityisesti lapsen turvallisuuden huomioimista. Kriteereissä painottuu lapsen näkökulman ja lasten erilaisten tarpeiden huomiointi. (Kalavainen 2004, 23–25.)

Tapaamispaikkatoimintaan liittyvissä kriteereissä käsitellään muun muassa tapaamispaikan asiakkaaksi tulemisen käytäntöjä, työntekijöiden lukumäärää, tapaamisten kestoa, työntekijän tehtäviä, tapaamismuistiinpanojen tekemistä, lausuntojen kirjoittamista, työn arviointia. Tieto valvotun tai tuetun tapaamisen perusteista on työn lähtökohta. Siitä tulee myös keskustella eri osapuolten kanssa ennen tapaamisten aloittamista, jotta syntyisi yhteinen käsitys siitä, miksi tapaamiset ovat valvottuja. (Kalavainen 2004, 25.)

Kriteereissä painotetaan kaikkien osapuolten kuuntelemista, lapsen ikätason huomioimista sekä tilanteiden luomista sellaisiksi, että lapsella olisi rauhallinen ja turvallinen tapaaminen, eikä lapsi kuormittuisi kohtuuttomasti. Asiakkaat haastatellaan ennen tapaamisten aloittamista ja tapaamispaikan säännöt käydään heidän kanssaan läpi. Asiakkuuden loppuvaiheen palautteen keräämisen avulla voidaan kehittää toimintaa. (Kalavainen 2004, 27–28.) Laatuksiteerit ovat osoittautuneet käytännössä toimiviksi ja ovat ohjanneet hyvin toimintaa jäsenjärjestöissä.

3.2 Valvotut tapaamiset, tuetut tapaamiset ja valvotut vaihdot

Valvotulla tapaamisella tarkoitetaan vanhemman ja lapsen tapaamista, jossa tapaamista valvova ohjaaja on koko ajan samassa tilassa näkö- ja kuuloyhteydessä. Valvonnalla tulee ehkäistä niitä uhkia, joiden vuoksi tapaamiset on määrätty valvotuiksi. Tarkoituksena on tukea sitä, että lapsi voi tavata hänestä erossa asuvaa vanhempaa turvallisissa olosuhteissa. Valvottuja tapaamisia voidaan järjestää ainoastaan, kun valvonnan tarve on viranomaisen määrittelemä. Lapsen ja vanhemman tapaamiset voidaan suositella tai määrätä valvotuiksi ainoastaan silloin kun tapaamiseen liittyy jokin lapsen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista kehitystä uhkaava tekijä. Valvotuissa tapaamisissa kuunnellaan ja puututaan tarvittaessa myös puheisiin ja tarvittaessa, mikäli viranomaiset ovat määränneet tarpeelliseksi, käytetään myös tulkkia. Valvotuissa tapaamisissa on varsinaisen fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden lisäksi tavoitteena varmistua siitä, että lapsi tulee mahdollisimman hyvin huomioiduksi ja kuulluksi. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2004, 5.)

Valvottuja tapaamisia määrätään tuomioistuimissa perustelluista syistä näytön perusteella tai sosiaaliviranomaisten toimesta. Tavallisimpia syitä valvottujen tai tuettujen tapaamisten järjestämiseen ovat vanhempien väliset ristiriidat, päihde- ja mielenterveysongelmat, lapsi ei tunne vanhempaansa, voimakas luottamuspula, incesti tai incestiepäily, vanhempi tarvitsee tukea lapsen hoidossa kokemattomuuden tai sairauden vuoksi, kaappausuhka, kulttuuriristiriidat, ja väkivallan pelko. (Aaltonen 2004, 69–71; Tukeva 2009.) Joskus voi syynä olla myös

pelko lapsen vieraannuttamisesta toisesta vanhemmasta ja valvotut tai tuetut tapaamiset määrätään sen vuoksi, että tapaamiset voisivat toteutua.

Tuetuilla tapaamisilla tarkoitetaan lapsen ja vanhemman tapaamisia, joissa ohjaaja on tarvittaessa saatavilla, mutta ei välttämättä kokoajan läsnä samassa tilassa. Ohjaaja huolehtii tapaamisten alkamisesta ja päättymisestä sekä varmistaa tapaamisen sujumisen lapsen edun ja tehdyn sopimuksen mukaan. (Pienperheyhdistys 2009a.) Ohjaaja on läsnä ja auttaa tapaamisissa tarvittaessa (Ensi- ja turvakotienliitto 5). Usein sekä vanhemmalla että lapsella on kysymyksiä ja tarvetta tukeen tapaamispaikan ollessa heille uusi. Myöhemmissä tapaamisissa ohjaajien välitön läsnäolo tuetussa tapaamisessa yleensä vähenee.

Tuen tarve on joko viranomaisen määrittämä tai perustuu vanhempien keskinäiseen sopimukseen (Pienperheyhdistys 2012, 1). Tuettuja tapaamisia käytetään esimerkiksi silloin, kun vanhemmalla ei ole turvallista paikkaa, jossa tavata lasta, vanhemmuudessa tarvitaan tukea tai on tarvetta kirjata sopimusten noudattaminen. Päihde- tai mielenterveysongelmat voivat olla myös syynä tuettujen tapaamisten järjestämiseen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2004, 5–6.) Tuetut tapaamiset ovat hyvä ratkaisu silloin, kun tapaajan ja lapsen vuorovaikutuksessa ei ole sellaisia seikkoja, jotka vaatisivat jatkuvaa valvontaa.

Valvotuissa vaihdoissa tavoitteena on puolestaan varmistaa, että lapsi voi turvallisesti siirtyä toisen vanhemman luokse tapaamissopimuksen mukaisesti. (Pienperheyhdistys 2009b.) Valvottuja vaihtoja voidaan käyttää esimerkiksi tilanteissa, joissa vanhemmilla on toisiaan kohtaan lähestymiskielto, vanhemman tapaamiskunto pitää varmistaa tai lapsen siirtymiseen vanhemmalta toiselle liittyy vanhempien välisiä ristiriitoja. Valvottujen vaihtojen avulla voidaan myös tukea tapaamissopimuksen toteutumista ja kuulla lasta. Joissain tapauksissa on myös erityisiä määräyksiä siitä, mitä informaatiota tai mahdollisesti lääkkeitä siirtyy lapsen mukana vanhemmalta toiselle.

Tapaaja on lasta tapaamaan tuleva vanhempi tai muu viranomaispääatöksessä määrätty henkilö. Joissain tapaamispaikoissa voi tapaamisiin osallistua myös

muut lapselle läheiset henkilöt. Asiasta tulee kuitenkin etukäteen sopia tapaamispaikan sekä lähivanhemman kanssa. Ensisijainen vastuu lapsesta on tapaamisissa aina tapaajalla. (Pienperheyhdistys 2012.)

3.3 Lapsen turvallisuuden tunne

Minulla on turvallinen olo.
Saanko olla tarvitseva?
Onko minulla huolehtiva aikuinen?
Suojellaanko minua pahoilta asioilta?

(Espoon kaupunki 2009b)

Tapaamispaikan perustehtävänä on lapsen ja vanhemman turvallisen tapaamisen varmistaminen (Ensi- ja turvakotien liito 2004, 4). Lapsi oppii kasvaessaan tuntemaan vanhempansa ja myös paremmin ymmärtämään itseään (Taskinen 2001, 36). Lapsen etu toteutuu, kun lapsi voi turvallisissa olosuhteissa tutustua ja tavata vanhempansa, jota hän ei muuten voisi tavata. Lapset voivat kokea, että vaikeista tilanteista huolimatta heistä välitetään. Lapsen fyysinen turvallisuus on harvoin uhattuna tapaamispaikassa. Laatukriteerien mukaisesti jokaisessa Ensi ja turvakotien liiton tapaamispaikassa on olemassa oleva turvallisuussuunnitelma, jossa on huomioitu kunkin tapaamispaikan erityispiirteet. Turvallisuussuunnitelmassa on käsitelty sekä ennaltaehkäisy että mahdolliset kriisitilanteet. Turvallisuudessa painopiste on ennaltaehkäisyssä. (Ensi- ja turvakotien liito 2004, 14.)

On tärkeää, että lapsi tutustuu tapaamispaikkaan ennen ensimmäistä tapaamista. Lapselle kerrotaan ikätasoisesti tapaamispaikasta ja siitä miksi siellä ollaan. Lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi tapaamisiin liittyvissä asioissa alkuhaastattelussa, huomioimalla ja havainnoimalla lasta tapaamisen aikana sekä tapaamiseen tulo- ja lähtötilanteessa. Vanhempien riitaisuus ja mahdollinen jännittäminen ja kielteiset tunteet tapaamisia kohtaan heijastuvat myös lapseen ja vaikuttavat siten myös tapaamisiin. Lapset vaistoavat vanhempiensa mahdolliset pelot ja voivat siitä syystä pelätä tapaamispaikkaan tulemistä. Tästä syystä on järjestetty niin, etteivät vanhemmat kohtaa tapaamispaikassa. Lähivanhem-

man tehtävänä on tukea lasta tapaamisiin. (Ensi ja turvakotien liitto 2004, 14.), mutta aina näin ei tapahdu. Ohjaajien tehtävänä onkin pyrkiä kertomaan vanhemmille, millä keinoin he itse voivat tukea lasta tapaamisiin.

Lapsen turvallisuuden tunteen kannalta on myös tärkeää, että sovituista asioista pidetään kiinni. Lapselle ei saa tapaamisissa luvata asioita, joita ei voi toteuttaa. Lapselle ei voi siis luvata esimerkiksi uintireissua seuraavalle kesälle, ellei sen toteuttaminen olemassa olevin sopimuksin ole mahdollista. On tärkeää, että osapuolet saapuvat tapaamisiin sovitusasi, ettei lapsi joudu turhaan odottamaan ja jännittämään, tuleeko vanhempi paikalle. Tapaamiset voivat jäädä joskus toteutumatta siitä syystä, ettei tapaajavanhempi saavukaan sovitusasi paikalle ja lapsi pettyy, kun odotettu tapaaminen ei toteudu. Edellä mainituissa tapauksissa tapaamispaikka voi kieltäytyä tapaamisten järjestämisestä. (Pienperheyhdistys 2009a.)

Vauvat asiakkaana vaativat ohjaajalta erityistä herkkyyttä lapsen kuulemiseen, perusturvallisuuden luomiseen ja tilanteiden sanottamiseen. Tapaajavanhempi ei välttämättä tunne lasta, ei ymmärrä lapsen kehitystasoa tai taustalla saattaa olla lasta traumatisoinut väkivaltatilanne. Vauvat tukeutuvat tapaamisissa usein aluksi ohjaajiin. Ohjaajan tehtäväksi muodostuu lapsen tarpeiden ja tunteiden sanottaminen ja kertominen tapaajalle ja hänen ohjaamisensa toimimaan siten, että lapsi ja vanhempi vähitellen uskaltavat ja kykenevät toimimaan vuorovaikutuksessa. Vauvan osallisuuden tukeminen voi myös tarkoittaa tapaamisen lyhentämistä esimerkiksi lapsen ilmaistessa pelkoa. Kirsi Karilan (Karila 2001, 286) mukaan alle kolmevuotiaiden tyypillisissä ”tässä ja nyt”-tilanteissa on myös kyse ammatillisesta päätöksenteko- ja ongelmanratkaisutilanteesta. Mitä parempi lapsen kehityksen tunnistamisen taito ja osaaminen työntekijöillä on sitä paremmin he kykenevät toimimaan ammatillisissa päätöksentekotilanteissa. Toiminnan suunnittelun ja siihen liittyvän tietoisien ja tavoitteellisen toiminnan merkitys kasvaa.

4 TAPAAMISPAIKKATOIMINNAN TAUSTA JA TARVE

4.1 Valvotut tapaamiset perhekäytäntönä

Valvottujen tapaamisten taustalla on aina lapsen perhesuhteissa tapahtunut muutos, joka on merkinnyt vanhempien ja lapsen eroa. Valvottujen tapaamisten myönteisenä tausta-ajatuksena on taata vanhemman ja lapsen suhteen jatkuvuus tai jopa rakentaminen, mikäli se syystä tai toisesta on päässyt katkeamaan tai sitä ei ole ehtinyt syntyä. (Forsberg & Pösö 2004, 33, 35.) Joskus valvottujen tapaamisten määräämisen taustalla oleva muutos ei liity muutokseen perhesuhteissa, vaan muutokseen toisen vanhemman käytöksessä (Tukeva 2012).

Valvotut tapaamiset edustavat yhtä kiistanalaista perhekäytäntöä, joka ottaa kantaa, muuttaa ja muokkaa perheenjäsenten suhteita. Taustalla on erimielisyyttä siitä, miten perheenjäsenten tulisi pitää yllä suhteita toisiinsa. Kiistat painottuvat perheen sisäisiin (huoltajuusriidat) ja ulkoisiin (juristit ja ammattilaiset). Forsberg ja Pösö lähestyvät valvottuja tapaamisia tarkastellen niitä eräänlaisena näyttämönä, joka paljastaa perheyhteisyyttä ja sitä uhkaavaa vierasta koskevia sosiaalisia normeja uudella tavalla. Laki ja käytännöt määrittävät, miten perheenjäsenet tapaavat toisiaan ammattihenkilön välityksellä. Tilanteet, joihin lapsi joutuu, ovat poikkeuksellisia ja ne voidaan nähdä vieraina. Vieras henkilö valvoo lapsen ja vanhemman kohtaamista tapaamista varten järjestetyissä tiloissa, tilanteessa, jossa on uhka, että vanhempi jäisi lapselle vieraaksi. (Forsberg, Pösö 2009, 146, 148.)

Pitkäaikaisessa asiakassuhteessa valvoja ei ole lapselle vieras. Kaikkien perheiden kohdalla ei ole erimielisyyttä siitä, miten tapaamiset tulisi järjestää. Jotkut tapaajat ovat itsekin sitä mieltä, että valvotut tapaamiset ovat heidän tilanteessaan paras vaihtoehto. Hyvä esimerkki edellä mainitusta on isä, joka tarvitsee apua pienen lapsen perushoidossa. Jotkut sairaat tai päihdeongelmaiset saattavat myös kokea lapsen tai itsensä tarvitsevan tapaamisissa ulkopuolista apua. (Tukeva 2012.)

Isät ovat yhä useammin avioerotapauksissa ryhtyneet vaatimaan oikeuksiaan lapsiinsa, mikä on vaikuttanut vahvistettavien tapaamisoikeuksien sisältöön. Päätöksistä on tullut monissa tapauksissa yksityiskohtaisempia ja yksilöllisempiä. Toisaalta vaatimukset valvotuista tapaamisista ovat lisääntyneet. Usein valvonnalle on olemassa hyvät perusteet, mutta huolto-oikeudenkäynneissä tulee esille lisäksi runsaasti aiheettomia tai liioiteltuja väitteitä päihteiden käytöstä, väkivallasta ja inestistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 3.)

Tapaamisia järjestetään tapaamispaikassa entistä vaikeammassa tilanteessa oleville perheille. Erilaisten päihteiden käyttö on kasvanut Suomessa nopeasti. Sen myötä myös erilaiset päihdehaitat kuten sosiaali- ja terveysongelmat ovat lisääntyneet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 3.) Ristiriitatilanteet sekä kulttuurierot vanhempien välillä aiheuttavat usein sen, että vanhemmilla on vaikeuksia erottaa lapsen etua toista vanhempaa kohtaan tuntemansa vihan tai pelon vuoksi. Perheiden tilanteet muuttuvat myös tapaamispaikan asiakkuuden aikana ja erityisesti käynnissä olevat oikeusprosessit ja selvittelytyöt luovat jännitteitä ja myös kuormittavat vanhempia. Vanhemmat eivät omassa kriisitilanteessaan kykene välttämättä tukemaan lasta ja ajattelemaan lapsen edun toteutumista. (Salo 2011, 132–133.)

Tyypillisenä esimerkkinä tapaamispaikan tarpeellisuudesta ovat tilanteet, jossa pieni lapsi ei ole tavannut toista vanhempaansa pitkään aikaan ja hän ei mahdollisesti muista tätä ollenkaan taikka vanhemmat ovat eronneet ja eroon liittyy voimakkaita ristiriitoja ja luottamuspula. Valvotuissa tapaamisissa etävanhempi ja lapsi tutustuvat vähitellen toisiinsa. Lasta tapaava vanhempi saa ohjauksessa mahdollisesti tarvitsemaansa apua ja tukea lapsen perushoidossa ja lapsen kanssa olemisessa. Tavoitteena on, että sekä lapsen että lähivanhemman luottamus etävanhempaa kohtaan kasvaa ja tapaamisia voidaan jatkaa valvottomina ilman ulkopuolista tukea.

Vanhemmuuden tärkeitä osa-alueita ovat vanhemman kyky huomioida lapsen tarpeita, vanhemman toimintakyky kasvattajana sekä vanhemman ja lapsen vuorovaikutus ja suhde. Perheen hyvinvointiin vaikuttavat lisäksi vanhemman hyvinvointi, lapsen hyvinvointi sekä perheen sosiaaliset suhteet ja kodin vuoro-

vaikutusmallit. (Myllärniemi 2007, 67.) Monia tapaamispaikan perheitä kuormittavat erityisen hankalat perhetilanteet. Tapaamiset tai niihin liittyvät ristiriitatilanteet voivat aiheuttaa monenlaista lapsen psyykkistä ja fyysistä oireilua. Lähivanhempi voi kokea lapsen tuomisen tapaamispaikkaan haastavaksi, joskus jopa pelottavaksi. Etävanhempi saattaa kokea tapaamiset epäoikeudenmukaisina ja aivan liian vähäisinä.

Viime aikoina on monissa asiakasperheissä aiheuttanut huolta lähivanhemmat eivätkä etävanhemmat, joiden tapaamiset lapsen kanssa on määrätty valvotuiksi. Tapaamispaikassa saattaa olla vakava huoli lapsen kotitilanteesta, mutta siihen on tapaamispaikan keinoin hyvin vaikea puuttua. Ilman hyvää yhteistyötä ja luottamussuhdetta sosiaalitoimen kanssa se on melko mahdotontakin. Tässä kohdassa voimme puhua uudesta ilmiöstä, sillä sama ongelma on havaittu myös muissa tapaamispaikoissa. (Tukeva 2012.)

Lastensuojeluilmoitusten tekeminen tapaamispaikoista on viime vuosina lisääntynyt. Se kertoo omaa karua kieltään perheiden vaikeutuneista tilanteista ja hankaluudesta saada apua. Lastensuojeluilmoitukset jätetään usein tutkimatta, mikäli vanhemmilla on meneillään avioeroon liittyvä huoltajuusriita. Näin on käynyt usein Espoossa ja myös Helsingissä. Tapaamispaikassa voi olla pitkään vakava huoli lapsen kotiolosta, mutta ei kuitenkaan keinoja auttaa lasta. (Tukeva 2012.) Lastensuojelulain (417/2007) tarkoitus lapsen oikeudesta turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun ei vaikuttaisi toteutuvan.

Oikeuslaitoksen prosessit lasta koskevissa asioissa kuten huoltajuusriidoissa kestävät kauan. Lapsen ei pitäisi joutua odottamaan hänen kasvuaan ja kehitystään mahdollisesti vakavasti uhkaavissa olosuhteissa. Stanley Witkinin mukaan ”Etiikka on läsnä yhtä lailla olemisessa, vuorovaikutuksessa, tekemisessä ja tekemättä jättämisessä” (Talentia 2005, 10).

4.2 Monikulttuurisuus tapaamispaikassa

Kulttuurinen monimuotoisuus on lisääntynyt maassamme huomattavasti viimeisen vuosikymmenen aikana maahanmuuton myötä. Ihmisten liikkuvuus on lisääntynyt ja sen myötä myös monikulttuuriset avioliitot. Maahanmuuttajien kasvava joukko näkyy eritoten Helsingissä, missä ulkomaalaistaustaisten määrä on seitsenkertaistunut kahdessakymmenessä vuodessa. (Helsingin kaupungin tietokeskus 2010, 1.)

Monikulttuuristen perheiden määrä tapaamispaikassa on kasvanut voimakkaasti. Monikulttuuriset perheet päätyvät useimmin tapaamispaikan asiakkaiksi kun kantasuomalaiset perheet. Esimerkiksi Pienperheyhdistyksen tapaamispaikassa oli v. 2011 63 asiakasperhettä, joista 36 oli kaksikulttuurisia. Monikulttuuriset perheet työllistävät vastaavaa tapaamispaikkaohjaajaa usein muita perheitä enemmän. Asiakkaita pyritään kohtaamaan ja kohtelemaan puolueettomasti ja yhdenvertaisesti sekä tukemaan vanhempia ja lasta onnistuneiden tapaamisten toteutumiseksi. (Tukeva 2012.)

Avioerotilanteessa vanhempien välisiin ristiriitoihin liittyy toisinaan myös lapsen kaappausuhka. Lähivanhempi saattaa joskus perustellusti tai perusteetta epäillä että vanhemman motiivina lapsen tapaamisiin on ainoastaan oleskeluluvan saaminen Suomesta. Se lisää entisestään vanhempien välistä luottamuspulaa ja tuo jännitteitä lasten tapaamisiin ja erityisesti tulo- ja hakutilanteisiin.

Uskonto, kulttuuriin liittyvät tavat olla lapsen kanssa, lapsen sukupuoli, käsitys lapsuudesta ja lapsen kehitysvaiheista sekä erilaiset näkemykset kasvatuksesta tuovat haasteita monikulttuuriseen työhön tapaamispaikassa. Esimerkiksi suhtautuminen lapsen pelkoon voi poiketa suomalaisesta ajattelusta. Suomessa on vakiintunut käsitys lapsen oikeuksista. Tapaamistilanteissa edetään lapsen ehdoilla. Euroopan ulkopuolisissa kulttuureissa isän oikeudet perheen päänä usein korostuvat. (Tukeva 2011.)

Monikulttuurisuus sisältää usein mahdollisuuden moninkertaisiin väärinymmärryksiin. Toisinaan puhutaan kieltä, joka on kaikille osapuolille vieras tai yhteinen

kieli puuttuu kokonaan. Silloin kun yhteinen kieli puuttuu, vaatii tapaamisen valvonta erityisen sensitiivistä ja tarkkaa havainnointia sekä lapsen reagoinnin seuraamista. Luottamussuhteen rakentaminen tapaamispaikan ja eri osapuolten kesken saattaa myös olla haastavampaa. Vanhemmat saattavat epäillä tavallista helpommin ohjaajien olevan jommankumman vanhemman puolella. Lapsen turvallisuuteen voi myös liittyä eriäviä näkemyksiä. (Tukeya 2011.) Eriäviä näkemyksiä on usein siitä, mikä on perheen sisäinen asia ja mihin asioihin ulkopuoliset voivat puuttua. Jos lapsi on kasvanut Suomessa ja omaksunut suomalaisen kulttuurin, voi lapsen kanssa oleminen olla haastavaa toiselle vanhemmalle, mikä vaatii ohjaajalta herkkyyttä ja kykyä selittää mahdollisia ristiriitatilanteita ja lapsen reagointia.

4.3 Miten lapsen kokema väkivalta näyttäytyy tapaamispaikkatoiminnassa?

Lapseen kohdistuva seksuaalinen ja muu väkivalta on kriminalisoitu, mikä tarkoittaa sitä, ettei lapsia saa kohdella kaltoin henkisesti eikä fyysisesti. Monet lapset joutuvat kuitenkin kodeissaan väkivallan tai sen uhan kohteeksi ja suuri osa väkivallasta jää huomaamatta. Suoraan lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa yleisempää on kuitenkin perheessä oleva muu väkivalta esimerkiksi vanhempien välinen väkivalta. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä eriytymättömämpi hän on vanhemmastaan ja samaistuu tähän ja kokee väkivallan kohdistuvan itseensä. Jo alle vuoden ikäisen lapsen kokemasta perheväkivallasta voi jäädä lapselle muistijälkiä. Koettu väkivalta voi aiheuttaa ahdistuneisuutta ja pelkoja ja traumatisoida lasta. Lapset kokevat myös helposti syyllisyyttä perheväkivallasta. Lapsi saattaa myös itse alkaa käyttäytyä väkivaltaisesti. (Ebeling, Kurki & Mönkkönen 2000, 2440.)

Useat tapaamispaikan asiakkaana olevat lapset ovat joko itse kokeneet tai nähneet väkivaltaa kotonaan.

Äiti ei kykene erottamaan lapsen etua isää kohtaan tuntemansa vihan takia ja aiheuttaa lapselle pelkoa, tuskaa ja epävarmuutta, joka on pienelle lapselle haitallista. Äidin kielteinen käytös on ilmennyt

muun muassa niin, että äiti on pahoinpidellyt lapsen isää lapsi sy-lissään.

Isän perustelut väliaikaismääräyksen ratkaisussa sille, että lapsi tulisi määrätä hänen luokseen asumaan. (Hautanen 2010, 82.)

Valvottujen tapaamisten perusteena olevissa oikeuden päätöksissä on tullut esille myös kulttuurieroihin liittyvää väkivaltaa. Vanhempi ei ole kokenut itse toimintaansa väkivaltana, vaan kasvatukseen liittyvänä vanhemman oikeutena. Asiakkuuden alkuvaiheessa, tullessaan tapaamaan vanhempaansa tapaamispaikkaan, saattavat lapset kovastikin pelätä tai jännittää vanhempansa tapaamista. Tapaamisten tulo- ja lähtötilanteet saattavat olla haastavia ja aiheuttaa lapselle ristiriitoja. Mikäli lähivanhempi ei tue lasta etävanhemman tapaamiseen, on tilanne lapselle hyvin kuormittava ja vaikea.

Lapset ovat lojaaleja vanhemmilleen ja he eivät yleensä kerro helposti ulkopuolisille perheensä ongelmista. Lapsi voi ilmentää ja kertoa pahaa oloaan oireillen, leikkien avulla, olemuksellaan ja joskus puhuen. Monissa kohtaamisissa esimerkiksi terveydenhuollossa lapsi jää aikuisten kommunikaation varjoon, eikä lapselta kysytä suoraan asioita. (Ebeling, Kurki & Mönkkönen 2000, 2440.) Vaikka väkivalta ei olisi kohdistunut lapsiin, sillä on aina merkitystä lapsen elämään. Väkivallan tunnistaminen on vaikeaa. Väkivalta voi olla normalisoitunut niin, ettei sitä osata nimetä väkivallaksi, tai väkivaltaa kokenut ei uskalla ottaa sitä puheeksi. (Piispa, Taskinen & Ewalds 2012, 24.) Lapsen selviytymisen kannalta on keskeistä oikeaan aikaan saatu riittävä tuki ja apu niin lapselle kuin hänen perheelleen (Ebeling, Kurki & Mönkkönen 2000, 2440).

Perheväkivalta voi jatkua erosta huolimatta. Lastenvalvojilla ei ole olemassa yleistä toimintamallia väkivallan puheeksi ottamisesta. Lastenvalvojan työssä väkivallan puheeksi ottaminen on erityisen haastava, koska vanhemmat ovat neuvottelutilanteessa yhtä aikaa läsnä. (Piispa, Taskinen & Ewalds 2012, 24.) Tapaamispaikassa vanhemmat sekä lapset haastatellaan ennen tapaamisten aloittamista ja osassa tapaamispaikoista mahdollinen väkivalta otetaan aina

puheeksi ainakin vanhempien kanssa. Lapset haastatellaan vanhemmista erillään ja tällöin lapsella on teoriassa mahdollisuus kertoa mieltään painavista asioista. Tällöin työntekijä ja paikka ovat kuitenkin lapselle vieraita.(Tukeva 2012.)

5 VALVOTTUJEN TAPAAMISTEN TOTEUTTAMINEN KEHITTÄMISYMPÄRISTÖSSÄ

5.1 Asiakkuus tapaamispaikassa

Asiakkuus tapaamispaikassa alkaa siten, että molemmat vanhemmat ottavat oma-aloitteisesti yhteyttä tapaamispaikkaan ja varaavat ajan alkuhaastattelua varten (Ensi- ja turvakotienliitto 2004, 5, 20). Molemmat vanhemmat ja lapsi haastatellaan. Haastattelu järjestetään erikseen tapaajalle ja lähivanhemmalle ja lapselle. (Tukeva 2011.) Tällöin keskustellaan muun muassa siitä, mikä on syynä valvottuihin tapaamisiin, missä ja kuinka aiemmat lapsen ja vanhemman tapaamiset ovat sujuneet ja millaista tukea tapaamisissa odotetaan työntekijöiltä. Perheessä mahdollisesti ollut väkivalta otetaan puheeksi sekä keskustellaan siitä, miten tapaamisten alkaminen vaikuttaa perheeseen. (Pienperheyhdistys 2011.) Alkuhaastattelun yhteydessä käydään läpi myös tapaamispaikan säännöt, joita asiakas allekirjoituksellaan vahvistaa noudattavansa (Tukeva 2011). Lisäksi sovitaan käytännön järjestelyistä ja kirjataan myös lapsen mahdolliset allergiat tai muut lapseen liittyvät erityisesti huomioon otettavat seikat (Pienperheyhdistys 2011).

Tapaamispaikassa on usein käytössä niin sanottu varoaika, joka tarkoittaa sitä, että vanhempien tulo- ja lähtöaikaa on porrastettu esimerkiksi viidellätoista minuutilla. Varoaikaa käyttämällä on tarkoituksena varmistaa, että mahdollista lähestymiskieltoa voidaan noudattaa ja kaikkien tapaamispaikkaan tulevien rauhallinen ja turvallinen saapuminen ja poistuminen voidaan turvata (Ensi- ja turvakotien liitto 2004, 21). Varoaika pyritään järjestämään siten, ettei lapsi joudu odottamaan. Vanhemmat eivät kohtaa toisiaan tapaamispaikassa ja heille on molemmille oma sisäänkäynti.

Alkuhaastattelu toimii myös tutustumiskäyntinä tapaamispaikkaan (Kalavainen 2004, 26). Lapselle kerrotaan tapaamispaikasta ikätasoisesti ja kysytään lapsen ajatuksia vanhemman kohtaamisesta. Lapselta kysytään myös tämän toiveita ja ajatuksia siitä, mitä hän toivoisi tekevänsä yhdessä van-

hemman kanssa tapaamisessa. Lapselle kerrotaan, että työntekijä on mukana tapaamisessa ja selitetään, tapaamispaikan käytäntöjä. Mikäli lapsella on pelkoja, voidaan sopia esimerkiksi jostain merkistä tai toimintatavasta, miten tehdään jos lapsella on asiaa työntekijälle, eikä hän uskalla sitä sanoa tapaajavanhemman aikana. Alkuhaastattelujen jälkeen, voidaan varata ensimmäinen aika tapaamispaikkaan. (Tukeva 2012.) Tapaamispaikassa pyritään siihen, että lähivanhempaa ja lasta haastattelee aina kaksi työntekijää yhdessä ja heistä toinen on valvomassa ensimmäistä tapaamista (Ensi- ja turvakotien liitto 2004, 20).

Kehittämiskohteen tapaamispaikan kasvoi vuonna 2010 edellisestä vuodesta. Perheitä oli yhteensä 56 ja asiakkaina 74 lasta. Heitä kävi tapaamassa 64 aikuista, joista 10 oli äitejä. Tapaamisia järjestettiin 389, näistä tuettuja tapaamisia oli 178 ja valvottuja tapaamisia 211. Valvottuja vaihtoja järjestettiin kolmelle asiakasperheelle yhteensä 50 kertaa. Tapaamispaikka ruuhkaui sekä keväällä että loppuvuodesta 2010 siten, että asiakasperheet joutuivat odottamaan ennen kuin heille voitiin järjestää tapaamisia. (Tukeva 2012.)

5.2 Valvottu tapaaminen

Kehittämissympäristön tapaamispaikassa noudatetaan Ensi- ja turvakotienliiton laatukriteerejä (Ensi- ja turvakotienliitto 2004, 11), joiden mukaan työvuorossa on aina vähintään kaksi ohjaajaa. jolloin valvottuja tapaamisia voi olla korkeintaan kaksi kerrallaan. Valvottu tapaaminen kestää korkeintaan kaksi tuntia. Yhtä valvottua tapaamista kohden on yksi ohjaaja. Erityisissä tilanteissa voidaan järjestää myös tapaamisia, joita valvoo kaksi ohjaajaa. Tällaisia tilanteita voi olla esimerkiksi monilapsiset perheet tai tilanteet, joissa erityinen valvonta on jotenkin muutoin perusteltu lapsen turvallisuuden tukemisen tai työntekijän oikeusturvan kannalta. Tällaiset järjestelyt ovat kuitenkin tilapäisiä ja ne harkitaan tapauskohtaisesti erikseen. Jos erityiset turva- tai valvontajärjestelyt ovat tarpeellisia, pohditaan tarkasti, onko tapaaminen lapsen edun mukainen (Ensi- ja turvakotienliitto 2004, 12).

Parityö mahdollistaa paremman lasten huomioimisen erityisesti tulo- ja lähtötilanteissa. Tehtäviä jakamalla voidaan tarvittaessa aikuisten asioista keskustella aikuisen kanssa toisen työntekijän ollessa lasten kanssa. (Tukeva 2011.) Arviointia voidaan tehdä vuorovaikutuksessa reflektoiden yhdessä koettuja tilanteita. Työparin mukanaolo lisää myös turvallisuutta mahdollisesti arvaamattomissa tilanteissa. (Ensi- ja Turvakotienliitto 2004, 11; Heino 2008, 52–53; Seppänen ym. 2010, 218–219).

Työntekijä on lapselle turvallinen hänen edustaan huolehtiva aikuinen, jonka tehtävänä on tukea lapsen ja vanhemman välisen suhteen kehittymistä ja syntymistä (Ensi- ja turvakotienliitto 2004, 5).. Hän auttaa ja tukee tarvittaessa lasta ja neuvoo vanhempaa. Ohjaajalla on myös oikeus keskeyttää tapaaminen, mikäli lapsen etu niin vaatii (Ensi- ja turvakotienliitto 2004, 12). Toisinaan asiakkuuden alkuvaiheessa voi oikeudenpääöksessä määrätty tapaamisaika olla lapselle liian pitkä erityisesti tilanteissa, joissa lapsen ja vanhemman edellisestä tapaamisesta on pitkä aika. Tällaisissa tapauksissa ensimmäinen tapaaminen järjestetään lyhyemmäksi ja asiasta sovitaan etukäteen molempien vanhempien kanssa keskustellen. Ensimmäisen tapaamisen perusteella arvioidaan tilannetta lapsen kannalta uudelleen. Lyhyemmän tapaamisen sopiminen voi olla perusteltua myös tapaajasta johtuvista syistä. Tapaamisen kestoa lisätään vähitellen. (Ensi- ja turvakotienliitto 2004, 24.) Lapselle ja vanhemmalle pyritään saamaan tapaamisesta mahdollisimman hyvä kokemus. Tapaamisten keskeyttämisiä pyritään ennaltaehkäisemään, sillä ne tuottavat pettymyksiä kaikille osapuolille.

Lapsen tullessa tapaamispaikkaan hänet otetaan ystävällisesti vastaan ja hänen kanssaan jutellaan. Kaikenikäisille lapsille myös vauvoille puhutaan suoraan ja kerrotaan, että ovat tulleet tapaamaan vanhempansa. (Ensi- ja turvakotien liitto 2004, 22.) Lapselle kerrotaan, että tapaajavanhempi on jo häntä odottamassa. Jos vanhempi on myöhässä, kerrotaan lapselle syy ja lähivanhempi odottaa lapsen kanssa tapaamispaikassa, kunnes tapaajavanhempi on saapunut. Tapaamispaikassa tulee sovittuja aikoja noudattaa täsmällisesti ja myöhästymisistä ilmoittaa tapaamispaikkaan (Pienperheyhdistys 2012). Mikäli vanhempi on myöhässä eikä ole ilmoittanut tapaamispaikkaan, hänelle soitetaan. Joskus tulee tilanteita, jolloin etävanhempaan ei saada yhteyttä. Tällöin on katsottu,

että lähivanhemman ja lapsen ei tarvitse odottaa tapaamispaikassa viittätoista minuuttia kauempaa.

Tapaamispaikassa tarjoillaan vanhemmalle ja lapselle välipala. Tapaamispaikkaan voi tuoda myös halutessaan omia eväitä. Ohjaajat auttavat ruokailussa tarvittaessa. Tapaamispaikka on sisustettu siten, että siellä on tarjolla tekemistä ja pelejä eri-ikäisille lapsille. Mikäli asiasta on sovittu lähivanhemman kanssa voivat tapaaja ja lapsi myös ulkoilla ohjaajan kanssa tapaamispaikan pihalla. Tapaaminen päättyy sovitusti ja ohjaaja saattaa lapsen lähivanhemman luokse tapaajavanhemman jäädessä odottamaan tapaamistilaan. (Pienperheyhdistys 2012.)

Valvotuissa tapaamisissa usein etenkin uusien asiakkaiden kohdalla on tilanne, jossa läsnä olevan aikuisen ammattitaidolla on suuri merkitys hyvän tapaamisen mahdollistamiseksi siten, ettei lapsi kohtuuttomasti kuormitu. Toistuvat tapaamiset, jossa lapsen turvallisuudentunnetta tuetaan ja lapsi omaehtoisesti ilman pakkoa saa tutustua ja lähestyä hänelle mahdollisesti vierasta vanhempaa, johtavat pääsääntöisesti lopulta hyviin kohtaamisiin ja vuorovaikutussuhteen kehittymiseen. Valvonnan kautta lapsi voi kokea tapaamiset turvallisiksi (Kaivosoja 2004, 81). Osallisuus toteutuu hyvässä tapaamisessa mahdollisuutena valita, ilmaista itseään sekä saada tukea itsensä ilmaisuun (Sosiaaliportti i.a.). Edellytyksenä onnistumiselle, on luottamuksellisen suhteen luonti lapseen, etävanhempaan ja lähivanhempaan. Lapsi on kohtaamisen keskiössä ja työ kohdennetaan vanhemman ja lapsen suhteeseen (Ensi- ja turvakotienliitto 2004, 12).

Ensisijainen vastuu lapsesta tapaamisessa on vanhemmalla (Pienperheyhdistys 2012). Silloin kun tapaaminen sujuu hyvin, on ohjaajan rooli tapaamisessa passiivinen tarkkailija. Tarkoituksena ei ole turhaan puuttua vanhemman tapaan olla vanhempi. Taustat tapaamisten määräämisen takana voivat olla ikäviä ja vaikeita, mutta itse tapaamiset paras mahdollinen ratkaisu vallitsevassa tilanteessa. Pääsääntöisesti asiakkaat ovat tapaamispaikkaan tyytyväisiä ja iloisia siitä, että heillä on jossain mahdollisuus tavata lastaan. Lähivanhemmat kokevat usein helpottavaksi sen, että mahdollisista epävarmuustekijöistä tai uhista ei tarvitse kantaa huolta. Pienet lapset eivät useinkaan kyseenalaista tapaamisjär-

jestelyä ja jotkut kuvittelevat vanhemman asuvan tapaamispaikassa. (Tukeva 2012.)

On tapauksia, jolloin lapsella ei vanhempien tilanteen vuoksi ole koskaan mahdollisuutta eikä välttämättä halua tavata vanhempaansa muualla kuin tapaamispaikassa. Suhde vanhempaan voi kuitenkin kehittyä ja lapsi saada kokemuksen siitä, että vaikeuksista huolimatta hän on tärkeä ja arvokas vanhemmalleen (Tukeva 2012).

5.3 Kirjaamiskäytännöt

Jokaisesta tapaamisesta tapaamista valvonut ohjaaja kirjaa raportin asiakastietojärjestelmään. Siihen kirjataan tapaamispaikan sääntöjen noudattaminen sekä tapaamisen kulku pääpiirteissään. Tapaamisraporttiin kirjataan aina tapaamisen aloitus- ja päättymisaika sekä kesto ja tapaamiseen osallistuneet. Sääntöjen noudattamisista kirjataan joka tapaamisen osalta sovittujen aikataulujen noudattaminen. Jos esimerkiksi tapaaja on ollut myöhässä ja hänen olisi pitänyt noudattaa 15 minuutin varoaikaa, kirjataan se seuraavasti: tapaaja oli varoajasta myöhässä 20 minuuttia. (Pienperheyhdistys 2010.)

Tapaamisessa havainnoidaan muun muassa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta, vanhempien puheita sekä tapaajan ja lapsen vointia (Pienperheyhdistys 2010). Tapaamismuistioihin kirjataan konkreettisia havaintoja (Ensi- ja turvakotienliitto 2004, 12). Lapsen reaktioita pyritään kuvaamaan esimerkiksi: lapsi juoksi äitiä vastaan/ lapsi viipyi tapaamishuoneen ovella/lapsi viihtyi tiiviisti äidin seurassa. Joskus, kun tilanteiden sanoittaminen tuntuu haastavalta, kirjataan ohjaajan toimintaa esimerkiksi: ohjaaja muistutti toistuvasti. Tapaamismuistiot kirjataan asiakastietokantaan lapsen asiakkuuden alle ja tiedot merkitään koskemaan molempia vanhempia. Tapaamismuistiinpanoihin liittyy lapsen tuonti- ja hakutilanne. Muut mahdolliset vanhempien kanssa tapaamispaikassa käydyt keskustelut kirjataan koskemaan ainoastaan asianomaista vanhempaa. (Pienperheyhdistys 2010.)

Hyvä dokumentointi palvelee tehdyn työn suunnittelua ja arviointia (Käärinen, Leinonen & Metsäranta 2006, 9). Mahdolliset tapaamispaikan sääntöjen rikkomukset tai seikat, jotka ohjaajan mielestä eivät ole lapsen edun mukaisia kirjataan tarkasti (Ensi- ja turvakotienliitto 2004, 5). Asiakkaat saavat pyydettyä tapaamismuistiinpanot kerran kuukaudessa tai tarvittaessa esimerkiksi oikeudenkäyntiä varten (Pienperheyhdistys 2012). Lausuntoja kirjoitetaan ainoastaan viranomaisten pyynnöstä (Ensi- ja turvakotienliitto 2004, 12). Usein vastaava tapaamispaikkaohjaaja joutuu myös tekemään tarkempia eriteltyjä lausuntoja oikeuden tai sosiaaliviranomaisten pyynnöstä (Tukeva 2012).

Jos vanhemmat eivät ole päässeet keskinäiseen sopimukseen lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisesta, he hakevat ratkaisua käräjäoikeudesta. Riitatilanteissa käräjäoikeus pyytää lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain perusteella sosiaalilautakunnalta selvityksen vanhempien ja lapsen tilanteesta. Olosuhdeselvitys on merkittävä osa käräjäoikeuden oikeudenkäyntiaineistoa sen päättäessä lapsen huolto- ja tapaamisasiasta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2012, 24.). Tässä yhteydessä pyydetään usein lausuntoa myös tapaamispaikasta. Siinä saatetaan pyytää tapaamispaikkaa kertomaan havaintoja tapaamisista ja pyydetään vastauksia erilaisiin kysymyksiin liittyen tapaamisiin niiden toteutumisiin (LIITE 1).

Tapaamisten kirjaaminen aiheuttaa usein eettistä pohdintaa. Mitkä asiat tapaamisista kuuluvat kenelle ja mihin on kykenevä esittämään arvionsa tapaamisten perusteella. (Höykinpuro 2009.) Toisaalta myös tarkka tapaamisen kulun kirjaaminen voi aiheuttaa jännitystä tapaajavanhemmassa ja sitä kautta myös lapsessa, jolloin tapaamisesta tulee helposti jännittynyt ja vaivaantunut, mikä ei liene lapsen edun mukaista (Höykinpuro 2009; Kaivosoja 2004, 83.)

6 KEHITTÄMISTOIMINNAN TOTEUTTAMINEN

6.1 Kehittämistoiminnan tavoitteet

Eri tapaamispaikkapalveluja tarjoavilla tahoilla on muotoutunut toisistaan poikkeavia käytäntöjä tehdä työtä. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata yhden Ensi- ja turvakotien liittoon kuuluvan tapaamispaikan käytäntöjä ja tarkastella niitä lapsen turvallisuuden tunteen tukemisen näkökulmasta. Tutkimuksen lähtökohtana oli tuoda näkyväksi ohjaajan työtä lasten ja vanhempien valvotuissa tapaamisissa sekä sitä, miten lapsen turvallisuuden tunnetta pyritään tukemaan. Tavoitteena oli työn kuvaamisen kautta löytää uusia ajatuksia työn kehittämiseen. Tutkimuskysymyksinä olivat:

- Miten valvontatyötä tehdään?
- Millä keinoilla tapaamispaikassa pyritään tukemaan lapsen turvallisuuden tunnetta valvotuissa tapaamisissa?

Kehittämistavoitteena oli pohtia:

- Ovatko käytössä olevat työmenetelmät riittäviä?
- Miten niitä voisi kehittää?

Tarkastelunäkökulmana oli lapsen turvallisuuden tunteen tukeminen.

Tapaamispaikassa tapahtuvia valvontoja ja tapaamisia valvovien ohjaajien työtä on kuvattu vain vähän. Lankinen on tutkinut opinnäytetyössään lapsen edun toteutumista Ensi- ja turvakotien liiton tapaamispaikan valvotuissa tapaamisissa eläytymismenetelmää käyttäen (Lankinen 2008, 2).

Lipponen on tutkinut valvottujen tapaamisten asiakkuusprosessia pro gradu työssään valvotut tapaamiset lapsen edun näkökulmasta (Lipponen 2007). Saastamoinen on tutkinut tapaajavanhemman näkemyksiä vanhemmuudestaan, suhteestaan lapseen ja lapsen edusta valvotuissa tapaamisissa (Saasta-

moinen 2010). Myös muita tutkimuksia on tehty tapaamispaikkatoimintaan liittyen, mutta ohjaajan työmenetelmistä tai työn kuvauksesta en löytänyt tutkimuksia.

6.2 Tutkimuksen toteuttaminen

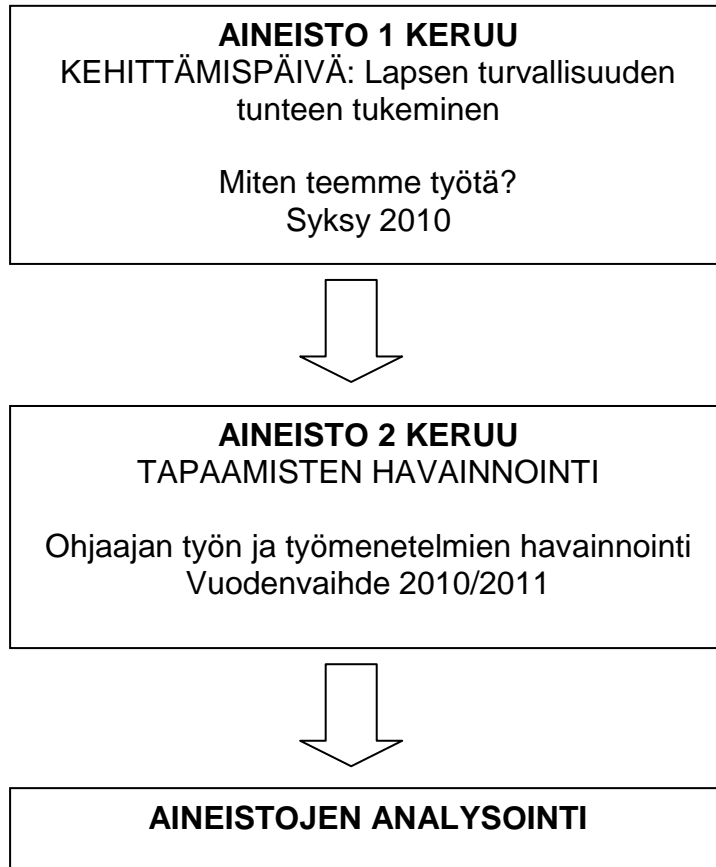
6.2.1 Tutkimuksen toteuttamisprosessi

Tämä työ oli kehittämisprosessi, jossa hyödynnettiin laadullista tutkimusta. Tutkimus koostui kahdesta aineistosta, joista toinen muodostui työyhteisön kehittämispäivän tuloksena ja toinen valvottuja tapaamisia havainnoimalla. Tutkimuksen kohteena olivat tapaamispaikkaohjaajien työmenetelmät ja aineistoa tuotettiin tapaamispaikan arjessa ja yhteistyössä työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Tutkimus oli käytäntötutkimusta ja kehittämisprosessi käytäntölähtöistä.

Sosiaalityön käytäntötutkimuksella tarkoitetaan laadullista tutkimusta, jonka ongelmanasettelu ja aihe liittyvät sosiaalialan käytäntöihin. Se on soveltavaa tutkimusta ja pyrkii palvelemaan useita erilaisia tahoja kuten palvelujen käyttäjiä, sosiaalityöntekijöitä, palvelujen tuottajia, vapaaehtoistoimijoita ja päättäjiä. Sen avulla pyritään vahvistamaan uutta etsivää tiedonmuodostusta sosiaalialalla. Se pyrkii jaettuun tai yhteiseen tiedon tuottamiseen mukanaolijoiden kesken, kaikkien osallisten tiedon tuottaminen on tärkeää. Käytäntötutkimuksen tavoitteena on tuoda esille etenkin yhteiskunnan heikompiäänisten ja -voimaisten kansalaisten ääntä kuuluville. Käytäntötutkimuksen avulla voidaan lisätä ja kehittää hyvinvointia lisääviä käytäntöjä ja näin tukea sosiaalisesti kestävästä kehityksestä. (Satka; Karvinen-Niinikoski & Nylund 2005, 11–12.)

Käytäntötutkimus on monipuolistanut käsitystä tiedon tuottamistavoista. Uutta tietoa syntyy niissä ympäristöissä, joissa toimintakin tapahtuu. Täten syntyvä tieto kehittyy aidosta tarpeesta ratkaista käytännön ongelmia ja on teorian ja käytännön rajat ylittävää. Käytännön elämästä syntyvä tieto on käytännöllistä ja myös käyttökelpoista. Se tuo uuden ulottuvuuden myös asiantuntijuuteen (Ran-

tanen, Toikko 2006; Karjalainen & Sarvimäki, 65.) Tämä työ oli prosessi, jossa ovat olleet mukana kehittämisympäristön tapaamispaikkatoiminnan työntekijät ja asiakkaat.

KUVA 1 Aineiston hankinnan prosessikaavio

6.2.2 Aineiston keruu: Työyhteisön kehittämispäivä

Työyhteisön kehittämispäivässä syksyllä 2010 pohdimme lapsen turvallisuuden-tunnetta tapaamispaikassa ja tapaamisohjaajien työtä ja tapaamispaikkatoiminnan rakenteita. Tein kehittämispäivästä muistion, joka on osa kehittämisprosessin aineistoa ja tätä opinnäytetyötä.

Paikalla oli viisi tapaamista tuntitöinä valvovaa ohjaajaa sekä vastaava ohjaaja. Aihetta käsiteltiin seuraavien kysymysten pohjalta:

1. Mitä lapselle turvallisuuden tunne tarkoittaa lapsen näkökulmasta?
2. Mitkä ovat tapaamispaikkatoiminnassa sellaisia tekijöitä, jotka uhkaavat lapsen turvallisuudentunnetta?
3. Mitkä ovat sellaisia tekijöitä ja menetelmiä, joilla pyritään toiminnassa aktiivisesti suojaamaan lapsen turvallisuuden tunnetta?
4. Mitkä ovat sellaisia lapsen turvallisuuden tunnetta horjuttavia asioita, joihin emme pysty vaikuttamaan?
5. Mitä ja millaisia ovat ne toiminnan rakenteet, joilla pyritään turvallisuudentunteen tukemiseen.

Kehittämispäivässä käytimme työmenetelmänä reflektointia. Reflektio on henkistä toimintaa, jonka avulla kerätään ja käsitellään kokemuksellista tietoa. Itse-reflektiolla voi ymmärtää havaitsemiensa ilmiöiden ja oman kokemuksensa suhteellisuuden (Salmimies 2008, 259). Reflektiivisen työotteen on katsottu olevan yksi keskeisimmistä metodeista käytäntölähtöisen tutkimuksen kehittämisessä. Ammattikäytäntöjen nähdään kehittyvän nimenomaan työn sisältä nousevan tutkimuksellisen työorientaation kautta. (Granfelt 2005, 242.)

Pohdimme yhdessä työnohjaajan johdolla lapsen turvallisuuden tunteen tukemista valvotuissa tapaamisissa. Käytimme apuna toteutuneita tapaamisia esimerkkeinä ja refleктоimme niitä yhdessä. Lasten kokemia turvallisuudentunnetta horjuttavia tunteita miettiessämme kirjasimme niitä tunteita, jota lapset olivat sanoittaneet. Pohdimme myös niitä tunteita, mitä arvelimme heidän havaintojemme perusteella kokeneen. Refleктоimme esimerkkitapaamisia tilannekohtaisesti ja saman asiakkaan kohdalla mietimme eri tapaamiskertoja, jotta olisimme mahdollisimman hyvin saaneet yhteisen kokemukseen perustuvan käsityksen asiasta.

Keräsimme listoiksi tapaamiseen kohdistuvia uhkia sekä menetelmiä, joilla pyritään suojaamaan ja tukemaan lapsen turvallisuudentunnetta. Samoin kokosimme lapsen mahdollisesti kokemia hänen turvallisuudentunnettaan horjuttavia tunteita tapaamisissa sekä tekijöitä, joihin ei voida tapaamispaikan käytössä

olevin keinoin vaikuttaa, mutta jotka saattavat kuitenkin horjuttaa lapsen turvallisuuden kokemusta tapaamisiin liittyen.

6.2.3 Aineiston keruu: Tapaamisten havainnointi

Kehittämispäivän jälkeen loppuvuodesta 2010 ja alkuvuodesta 2011 havainnoin ohjaajien työtä yhdeksässä eri valvotussa tapaamisessa. Ensi- ja turvakotien liiton alaisen järjestön tapaamispaikassa, jossa itse myös työskentelen tunti-työntekijänä. Tarkoituksena oli tutkia, kuinka työtä tehdään. Tavoitteenani oli tutkia ohjaajan ja tapaamiseen osallistuvien vuorovaikutuskäyttäytymistä. Tutkimusmenetelmänä käytin osallistuvaa havainnointia. Havainnoinnin avulla toiminnan voi nähdä autenttisessa yhteydessä ja sen avulla voi nähdä todellisen käyttäytymisen tutkittavaan ilmiöön liittyvien normien asemesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71, 81).

Metodisesti tässä tutkimuksessa on osallistuvan havainnoinnin ja etnografisen tutkimuksen piirteitä. Havainnoivassa tutkimuksessa havainnoija toimii yleensä itselleen oudossa ympäristössä, kun taas etnografisessa tutkimuksessa tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään yhteisöä sen sisältä käsin, olemalla kyseisen yhteisön jäsen. Toimin pääasiallisesti toisena valvojana tapaamisissa ja tarkkailin tapaamisen kulkua etäämpää viereisestä tilasta siihen varsinaisesti osallistumatta. Toisaalta kuulumiseni työntekijöiden joukkoon toi havainnointiin myös piilohavainnointiin liittyviä piirteitä. (Eskola & Suoranta 1998, 100–106.)

Havainnoinnista voidaan kertoa tai olla kertomatta tutkittaville. Eettisesti parempi tapa on kuitenkin luvan saaminen. (Eskola & Suoranta 1998, 102.) Pyysin ja sain tutkimustani varten luvan työnantajaltani syyskuussa 2010 (LIITE 2). Tapaamispaikan asiakkaille lähetettiin asiakaskirje syyskuussa 2010 (LIITE 3). Siinä kerrottiin muun tapaamispaikkaan liittyvän informaation lisäksi, että yksi tapaamisohjaajista havainnoi työtä ja työmenetelmiä opinnäytetyötä varten. Kirjeessä kerrottiin myös mahdollisuudesta kieltäytyä lapsen tapaamisen havainnoinnista. Yksi tapaamispaikan asiakas ilmoitti, ettei hän halua, että hänen ja

lapsen tapaamisia havainnoidaan. Kirje lähetettiin kolmellekymmenelle perheelle. Tapaamisia valvovilta ohjaajilta kysyttiin mielipidettä heidän työnsä havainnoinnista tapaamispaikan kehittämisiltapäivässä, jonka yhteydessä kerroin opinnäytetyöstäni. Kaikki antoivat suostumuksensa työnsä havainnointiin.

Havainnointiin katsotaan kuuluvaksi havainnoijan henkilökohtainen oppimisprosessi. Havainnoinnissa tutkitaan vuorovaikutustilannetta ja pyritään ymmärtämään tutkimuskohdetta ja omaan toimintaan tulee suhtautua kriittisesti. Havainnointiin tulee olla erityinen ammattitaito ja toisaalta havainnointitaidon voi saavuttaa vain käytännössä havainnoimalla. (Vilkkä 2006, 15–16.) Toimiessani vuosien ajan valvottujen tapaamisten ohjaajana olen harjoitellut havainnointia. Ohjaajan tehtävään kuuluu muun muassa tapaamisten havainnointi ja kirjaaminen. Tutkimuksellisesta näkökulmasta en tosin ollut aiemmin havainnoinut, joten tilanne oli minulle uusi.

Tätä opinnäytetyötä aloittaessani tuntui haastavalta, mutta samalla myös mielenkiintoiselta, oman näkökulman muuttaminen työtä suorittavasta, työtä tarkkailevan asemaan. Olen tehnyt kyseistä työtä pitkään ja se on paljolti havainnointia, tarkkailua, aistimista ja toisaalta johdattelua, rajaamista, auttamista. Työyhteisössä on paljon hiljaista tietoa, jolla tarkoitetaan tietoa, joka on kertynyt aistimalla, tekemällä ja harjaantumalla. Vilkan (Vilkkä 2006, 32) mukaan tätä tietoa on vaikea selittää toiselle, sillä koettua on hankala ilmaista täsmällisesti.

Tein havaintoja yhdeksästä eri valvotusta tapaamisesta loppuvuoden 2010 ja alkuvuoden 2011 aikana. Tapaamisista kaksi jätin pois aineistosta, koska niissä ohjaajan työ ei tullut näkyväksi tapaamisessa, sillä tapaamiset sujuivat erittäin hyvin. Aineistosta pois jättämäni tapaamiset eivät olisi tuoneet lisäarvoa työn kuvauksen kannalta. Tapaamispaikassa oli tuolloin 31 asiakasperhettä, joista valvottuja tapaamisia oli 16 perheellä. Havainnoitavat tapaamiset valikoituivat siten, etten itse ollut tuolloin työvuorossa. En myöskään tehnyt enempää kuin yhdestä tapaamisesta päivässä havaintoja, jotta pystyin kirjaamaan tekemäni havainnot mahdollisimman tarkasti. Havainnoinut tapaamiset olivat myös eri asiakkaiden tapaamisia ja lapset olivat eri-ikäisiä, kaikki lapset olivat kuitenkin alle kouluikäisiä.

Törrösen mukaan osallistuva havainnointi soveltuu yhteisöllisten piirteiden ja sosiaalisten verkostojen tutkimiseen. Tällöin tutkimuksen kohteena ovat verkostot ja niiden yhdessä tuottamat ilmiöt ja konkreettiset ilmentymät. (Törrönen 2005, 221.) Tarkoitukseni oli tarkastella ohjaajan työtä, mutta siihen vaikutti koko ajan suhde lapseen ja tapaajaan sekä tulo- ja lähtötilanteessa myös lähivanhempiin. Ohjaajan työtä oli vaikeaa ja tässä tilanteessa myös epätarkoituksenmukaista tutkia yksin.

Havainnoimieni tapaamisten suunniteltu kesto oli kaksi tuntia lukuun ottamatta yhtä tapaamista, jonka kesto oli tunnin. Kaksi tapaamisesta keskeytettiin, joten niissä kesto oli myös lyhyempi. Tekemieni havaintojen tarkkuus vaihteli hieman tapaamisesta toiseen. Pyrin kirjaamaan havainnointini kronologisesti. Niissä tapaamisissa, joissa ohjaajan toiminta oli enemmän passiivista, pystyin kuvaamaan tapaamisen kulkua ohjaajan toiminnan kannalta sanatarkasti. Silloin kun ohjaajan toiminta oli aktiivista, en voinut kirjata havaintoja kokonaan tapaamisen aikana, vaan kirjoitin niitä tapaamisen jälkeen. Tällöin tapahtumien kuvaaminen oli enemmän muistini varassa. Yhdessä tapaamisessa jouduin tilanteen kriisiytymisen vuoksi myös osallistumaan tapaamisen kulkuun tapaamisen aikana ja yhdessä tapaamisessa lapsen poislähtötilanteessa.

Havainnointien kirjaamiseen tapaamisen aikana vaikutti myös tapaamistila. En halunnut läsnäolollani häiritä tapaamista, joten pyrin sijoittumaan siten, että näin ja kuulin tapahtumat, mutta olin kuitenkin mahdollisimman huomaamaton. Tämä järjestyi parhaiten silloin, kun tapaamiset olivat tilassa, jonka vieressä oli puoliavoin keittiötila. Kyseisestä paikasta kykenin havainnoimaan hyvin, mutta olemaan sivussa. Tällöin pystyin myös kirjaamaan ilman, että se olisi häirinnyt tapaamista tai herättänyt huomiota.

Kuulumiseni työyhteisöön teki mahdolliseksi sen, ettei osallistumiseni tapaamiin vaikuttanut näkemykseni mukaan tapaamisten kulkuun. Kukaan asiakkaista ei ihmetellyt sitä, miksi tapaamisissa onkin kaksi ohjaajaa. Toisinaan toinen tapaamisista peruuntuu ja tapaamisissa saattaa olla kaksi ohjaajaa, joista toinen on syrjemmällä. Pohdin myös, vaikuttiko osallistumiseni ohjaajien työhön. Olemme hyvin tuttuja keskenämme ja tottuneet työskentelemään pareittain. Yh-

teisissä säännöllisissä työnohjauksissa ja tapaamisissa refleктоimme myös työmenetelmiä ja pohdimme toimintamme. Jokaisella meistä on kuitenkin oma tapamme tehdä työtä. Läsnäoloni on saattanut vaikuttaa ehkä siihen, miten herkästi ohjaaja on osallistunut tai olivat osallistumatta tapaamisen kulkuun. Tutkitavan asian kannalta sillä ei arvioni mukaan ollut merkitystä.

Havaintoja kirjatessani nimesin lapset uudelleen tai käytin kirjainta ja vanhemmasta käytin ainoastaan termiä isä tai äiti. Silloin kun olin kirjannut sanatarkasti, mitä olin kuullut, käytin välissä kaksoispistettä ja kun kirjasin, mitä olin muistanut kirjoitin auki, kuka sanoi. Tähän raporttiin olen korvannut kirjaimet ja nimet käyttäen sanaa lapsi lukemisen helpottamiseksi. Vanhemmasta olen käyttänyt sanaa vanhempi tai tapaaja. Sukupuolen häivyttäminen suojaa myös anonymiteettiä. Tapaamispaikassa käy tapaamassa lapsiaan sekä isiä että äitejä. En halunnut korostaa sitä, kummasta on kysymys.

Lapsi: Mitä tämä tarkoittaa? (H6)

Ohjaaja: Laita tämä eläin lähelle krokotiilin häntää.

Ohjaaja huomauttaa vanhemmalle tapaamisajan olevan melkein loppu. Tapaaja pahoittelee, että oli myöhässä. Tapaaja ryhtyy pukemaan lapselle ulkovaatteita ohjaajan avustamana (H5)

6.3 Aineistojen analysointi

Analysoin kerättyjä aineistoja sisällönanalyysia käyttäen. Teemoittelulla aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajarvi 1993, 93).

6.3.1 Kehittämispäivän aineiston analysointi

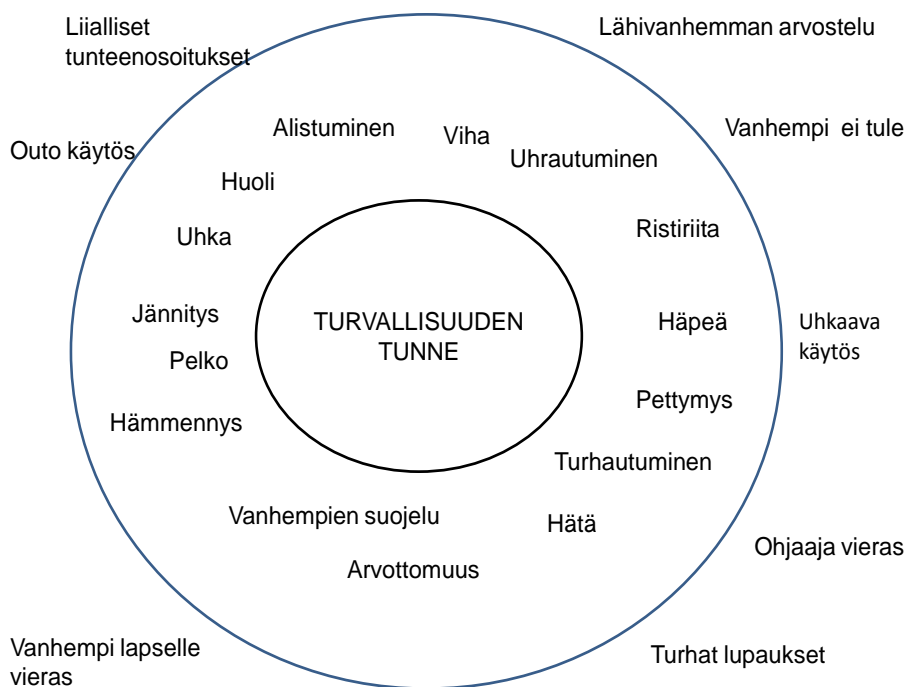
Ryhmittelin tuottamiemme tapaamispaikassa käytössä olevia menetelmiä lapsen turvallisuudentunteen tukemiseksi tapaamisten aikana käytettyihin menetelmiin sekä varsinaisten tapaamisten ulkopuolisiin menetelmiin. Jälkimmäiset

liittyivät tapaamispaikan rakenteisiin ja työkäytäntöihin. Näistä keskityin tarkastelemaan ohjaajien työhön liittyviä menetelmiä. Teemoittelin niitä seuraavien aihepiirien alle: vuorovaikutuksen tukeminen, auttaminen, sääntöjen kertaaminen, rauhoittelu ja tapaamisten keskeyttäminen. Liitteessä 5 on menetelmät ja suojakeinot listattu siinä muodossa, kun ne tuotettiin.

Teemoittelin yhteisesti mietittyjä tapaamiseen kohdistuvia mahdollisia uhkia. Tapaajavanhempi ei tule, ohjaaja tai/ja tapaaja on lapselle vieras, tapaaja arvostele lähivanhempaa, tapaajan liialliset tunteenosoitukset, vanhempi käyttäytyy oudosti tai uhkaavasti ja vanhemman turhat lupaukset.

Vanhempi pyöritti käsissään rannekelloa ympäri ja vetäytyi omaan maailmaansa, eikä huomioinut lasta

Olen kerännyt oheiseen kuvaan (kuva 2) lapsen tunteita, joita kokemustemme ja havaintojemme mukaan arvelimme tai tiesimme lasten kokeneen, silloin kun tapaamiseen on vaikuttanut joku uhkaava tekijä. Tunteiden ulkopuoliselle kehälle olen koonnut uhkatekijöitä.

KUVA 2 Lapsen turvallisuudentunnetta uhkaavat tekijät valvotussa tapaamisessa

6.3.2 Havainnointiaineiston analysointi

Analysoin aineistoa useammassa vaiheessa. Ensin luin havainnointiaineiston useaan kertaan. Lukiessani aineistoa löytyi samantyyllisiä ohjaajan toimintaa kuvaavia havaintoja. Sen jälkeen aloin pilkkomaan niitä yliväiväen eri väreillä erilaisista toimintaa kuvaavista asioista.

Ohjaaja kysyi, tarvitseeko tapaaja apua. Hän sanoi pärjäävänsä, mutta ojensi vaatteet ohjaajalle (H2)

Ohjaaja sanoi tapaajalle: lapsi on todella rauhallinen, vieläkö pelottaa? (H5)

Numeroin valvottujen tapaamisten havaintoaineistot yhdestä seitsemään ja merkitsin aina ko. tapaamisen numeron sen havainnon perään, jonka irrotin erillään kyseistä tapaamista koskevista havainnoista. Olen merkinnyt niitä tässä työssä H1–H7. Tein tämän asiakkaiden anonymiteetin turvaamiseksi ja numerointi auttoi minua jäsentämään havaintoja.

Pilkottuani erityyppisiä havaintoja ja ryhmittelin ja jäsentelin eri tapaamisissa tekemiäni havaintoja ensin useamman alakäsitteen alle ja myöhemmin yhdistelin otsikoita vielä keskenään. Yritin miettiä sopivia yläkäsitteitä kuvaamaan ohjaajien toimintaa tapaamisissa.

Jaottelin havainnot seuraavien otsikoiden alle:

- auttaminen
- sääntöjen kertaaminen
- rauhoittelu
- tapaamisten keskeyttäminen
- lapsen ja vanhemman suhteen tukeminen

Otsikot ovat muuten samoja kuin kehittämissäpäivän alle ryhmittelemäni menetelmienkin, mutta muutin vuorovaikutuksen tukemisen vanhemman ja lapsen suhteen tukemiseksi, sillä koin vuorovaikutuksen tukemisen olevan liian suppea käsite. Käsitteet olisivat voineet olla samatkin, mutta koin havainnointiaineistossa tulleen voimakkaammin esille myös muita vanhemmuutta sekä lapsen ja vanhemman suhdetta tukevia keinoja.

Ohjaaja antoi lapselle käden ja lähti kävelemään lapsen kanssa tapaajan luo. Hän kertoi vanhemman odottavan häntä jo (H1)

Auttamisen alle keräsin havaintoja, jossa joko lapsi tai vanhempi pyytää ohjaajalta apua tai ohjaaja tarjoaa apua. Lisäsin tähän ryhmään myös tiedon välittämisen. Tiedon välittämisen olisi voinut ryhmitellä myös vanhemman ja lapsen suhteen tukemisen alle. Koin kuitenkin välitetyn tiedon tapaamisissa olevan pääosin asiayhteydessään sellaista, jonka oli tarkoitus auttaa tapaajavanhempaa lapsensa hoidossa juuri sillä hetkellä.

Lapsi tuli tapaamispaikan ovensuuhun ja sanoi, että hänellä on nälkä (H1)

Ohjaaja näytti tapaajalle, mistä löytyy vauvaleluja ja näyttää, miten lasta on hyvä pitää sylissä (H5)

Ohjaaja näytti tapaajalle, mistä pienten lasten lelut löytyvät ja antoi tapaajalle myös makuupussin (H2)

Ohjaaja kertoi tapaajalle, että lapsi on oppinut kävelemään 8,5 kuukauden ikäisenä (H4)

Sääntöjen kertaamisen alle keräsin havaintoja, joissa ohjaaja on puuttunut puheeseen muistuttaen säännöistä tai tapaamispaikan käytännöistä.

Ohjaaja sanoi, että on aika siivota ja sitten pukea päälle. Tapaaja ryhtyi lapsen kanssa korjailemaan tavaroita. Ohjaaja kehotti tapaajaa vielä toistamiseen pukemaan lapselle päälle, että hän on valmis kun vanhempi saapuu (H1)

Tapaaja sanoi lapsille, että hän ei nyt tuonut puhelinta kun... ja katsoi ohjaajaan. Ohjaaja sanoi että puhelimen käytöstä ei sovita lasten kanssa, se on aikuisten asia (H3)

Rauhoittelun alle keräsin havaintoja, joissa pyrittiin rauhoittamaan uhkaavaa, kiihtynyttä tai huolestunutta vanhempaa tai lasta.

Lähivanhempi: en ole nukkunut juuri ollenkaan, kun olen murehtinut tätä tapaamista. Ohjaaja rauhoitteli vanhempaa ja sanoi ettei lapsella ole mitään hätää ja lupasi auttaa tapaajaa lapsen hoitamisessa ja pitävänsä huolta lapsesta (H5)

Tapaaja itki, ohjaaja pyysi häntä tulemaan toiseen huoneeseen rauhoittumaan (H3)

Tapaamisten keskeyttämisen alle keräsin niihin liittyviä havaintoja.

Ohjaajat totesivat, että tapaaminen keskeytetään. Tapaaja ei reagoinut ohjaajien puheeseen. Tapaaja piti lasta halauksessa ja puhui edelleen vain lapselle, hän ei katsonut ohjaajiin. Ohjaajat sanoivat uudelleen, että tapaaminen on keskeytetty, ja kehottivat lasta tulemaan ohjaajan kanssa toiseen huoneeseen (H3)

Lapsen ja vanhemman suhteen tukemisen alle keräsin havaintoja, joissa ohjaaja pyrki vahvistamaan vanhemmuutta ja tukemaan lapsen ja vanhemman suhdetta sekä vuorovaikutusta. Jaottelin tänne myös alakäsitteiden kehuminen, kielen tulkkaminen, tunteiden sanottaminen ja yhteiseen tekemiseen ohjaaminen alle keräämäni havainnot.

Ohjaaja kehui tapaajan ja lapsen yhdessäoloa ja leikkejä (H1)

Ohjaaja sanoi lapsen luottavan hyvin tapaajaan ja totesi, ettei lapsi vierasta tätä lainkaan (H5)

Tapaaja sanoi, ettei lapsi halua tavata häntä, koska hän on surullinen. Ohjaaja sanoi, että lapsi on tullut tosi mielellään tapaamiseen (H7)

Ohjaaja sanoi nyt olevan tärkeää lapsen ja vanhemman suhteen kannalta, että tapaamiset toteutuvat. (H2)

Ohjaaja kertoi tapaamisen sujuneen hyvin ja vanhemman ja lapsen leikkineen yhdessä (H1)

Ohjaaja kehui lapsen olevan reipas ja iloinen (H1)

Tapaaja ja lapsi pelaavat peliä ja ohjaaja on vieressä. Tapaajalla ja lapsella ei ole yhteistä kieltä ja tapaaja osaa vain vähän suomea.

Ohjaaja: Lapsi auttaa.

Tapaaja: Heii. Tuukka.

Ohjaaja: Tukka.

Tapaaja: mikä on intelligent suomeksi, Clever?

Ohjaaja: fiksu.

Tapaaja: Minun prinsessa fiksu!

Ohjaaja: Kuulitko vanhempi kehui sinua fiksuksi.

Jatkavat pelaamista.

Otsikoiden miettiminen oli toisinaan pulmallista. Oli haastavaa miettiä yläotsikoita kovin erilaisille toiminnoille. Havaintoja oli paljon ja niiden jaottelu ryhmiin ei ollut helppoa. Joidenkin havaintojen kohdalla oli helppoa miettiä, mikä sen tarkoitus oli, mutta joidenkin kohdalla sitä jäi pohtimaan. Muotoilin myös yläotsikoita useampaan kertaan. Näissä tilanteissa tuli selkeästi esille, että laadullinen tutkimus on aina tekijänsä näköinen. Ihmiset kokevat ja näkevät tilanteita eri tavoin.

Ohjaaja sanoi pienten lasten sairastavan usein ja kertoi, että vanhempaa on pyydetty toimittamaan lääkärintodistus (H2)

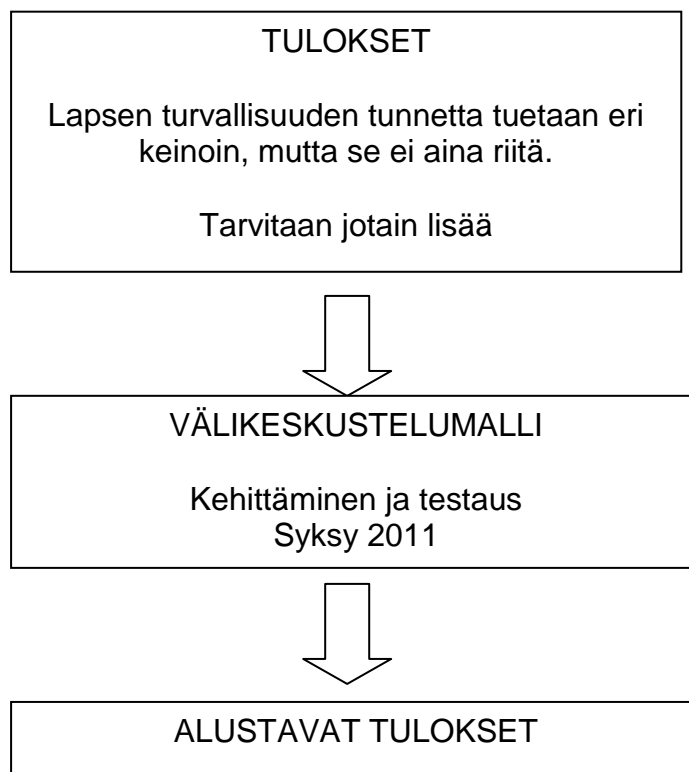
Tämä havainto sisältää tiedon välitystä. Pienet lapset sairastavat usein. Toisaalta se voi olla rauhoittelua, mikäli tilanteeseen liittyy huolestuneen vanhemman rauhoittelua, toisaalta siinä muistutetaan tapaamispaikan säännöistä, joissa on maininta, että sairaustapauksissa vanhemman tulee toimittaa lääkärin todistus, mikäli tapaaminen peruuntuu. Asiayhteydessään tulkitsin sen olevan rauhoittelua, mutta joku toinen olisi voinut kokea asian ehkä toisin. Tässä työssä minua helpotti se, että olin numeroinut asiayhteydestä irrottamani havainnot. Saatoin palata takaisin havaintoon ja tarkastella sitä uudelleen asiayhteydessä.

6.4 Tutkimuksen tulokset ja toiminnan kehittäminen

6.4.1 Tulokset: Teemme oikein, mutta se ei vielä riitä

Tämä opinnäytetyö oli kehittämisprosessi, jossa oli myös toimintatutkimuksen piirteitä. Toimintatutkimus on ryhmän ja yksilön omaa järjestelmällistä tutkimusta, jolla kehitetään käytäntöä. Tutkimusprosessi on syklinen. Ensin valitaan päämäärä ja sitten tutkitaan ja kokeillaan mahdollisuuksia edetä päämääriin. Prosessissa vuorottelevat suunnittelu toiminta ja toiminnan arviointi. (Virtuaaliammattikorkeakoulu i.a.)

Kehittämispäivän ja havainnointien tuloksena päädyimme siihen, että teemme kuten olimme ajatelleet tekevämme, mutta jotain tarvittaisiin lisää. Syntyi ajatus asiakkaiden kanssa käytävistä välikeskusteluista. Välikeskustelumallia kehiteltiin yhteistyössä vastaavan tapaamispaikkaohjaajan kanssa ja toiminnanjohtaja kannusti kehitysprosessissa. Asiakkaille sekä vanhemmille että lapsille suunniteltiin keskustelua tukevat kysymykset ja välikeskustelumallia testattiin syksyllä 2011. Siitä on kerätty alustavat tulokset.

KUVA 3 Jatkotyöskentely

6.4.2 Kehittämispäivän tulokset

Tapaamispaikkaohjaajat pitivät lapsen turvallisuuden tunteen tukemista työn perustehtävänä. Lapsen turvallisuuden tunteen tukemisen kannalta on tärkeää, että työtä tukevat rakenteet ovat kunnossa. Työ fokusoidaan perustehtävään, työtä tukevat rakenteet ja käytännöt sujuvat ja ovat kaikkien tiedossa ja vuoro-vaikutus ja tunneilmapiiri työssä on kunnossa. Erityisesti nostettiin yhdessä esil-

le johtajuuden merkitys. ”Soita vastaavalle ohjaajalle maanantaina” lauseen todettiin olevan myös helpottava apuväline ohjaajalle ja selkeyttävän työn rajaamista. Sen todettiin tukevan myös lapsen turvallisuuden tunnetta kun tapaamisiin liittyvät käytännön järjestelyt hoidetaan muulloin ja tapaamistilanteissa keskittää vain ja ainoastaan kyseiseen tapaamiseen.

Johtajuudessa tärkeäksi koettiin myös se, että sekä toiminnanjohtaja että vastaava tapaamispaikkaohjaaja luottavat työntekijöihin. Tapaamispaikassa ohjaajien ei tarvitse jännittää asiakastilanteita esimerkiksi rajatessaan vanhempia tai joutuessaan keskeyttämään tapaamisen, vaan he voivat luottaa siihen, että heidän ammattitaitoaan kunnioitetaan ja arvostetaan.

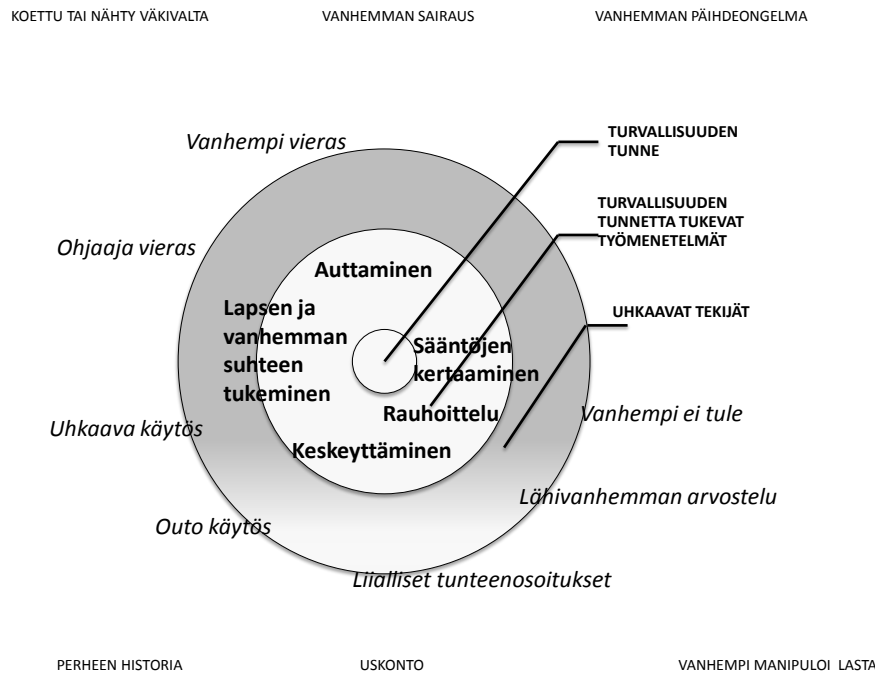
Todettiin, että tapaamisiin liittyy usein tekijöitä, joihin ei voi tapaamispaikassa vaikuttaa. Tällaisia ovat muun muassa lapsen kokema tai näkemä väkivalta, vanhempien mahdolliset sairaudet tai päihdeongelmat, uskonto ja kasvatuseriaatteet, perheen historia, kuinka usein lapsi tapaa vanhempaa tai se että lähivanhempi manipuloi lasta. Hyvin vähäiseksi koettiin myös vaikutusmahdollisuudet siihen, miten lähivanhempi tukee lasta tapaamisiin. Oma työrooli tapaamispaikassa koettiin myös kapeaksi lapsen tukemisen kannalta. Yksi ohjaajista kertoi esimerkkinä tilanteen, jolloin hän koki, ettei ollut kyennyt turvaamaan lapsen turvallisuudentunnetta. Kyseisessä tilanteessa isän käytös oli ollut uhkaavaa ohjaajaa kohtaan.

Kyl mä jälkikäteen mietin, että miltä siitä lapsesta tuntui, kun mä keskityin siinä tapaamisessa siihen isään ja sen käytökseen ja mun omiin tunteisiin.

Käytössä olevat työmenetelmät eivät olleet aina riittäviä lapsen turvallisuudentunteen varmistamiseksi.

Oheisessa kuvassa (Kuva 4) olen havainnollistanut tuloksia turvallisuusympärellä. Työn perustehtävä lapsen turvallisuuden tunteen tukeminen on keskiössä. Tapaamispaikassa käytössä olevat turvallisuudentunnetta suojaavat menetelmät, ovat seuraavalla kehällä. Turvallista tapaamista uhkaavat tekijät ovat kuvattuna uloimmalla kehällä. Tekijät, joihin ei voida vaikuttaa tapaamispaikassa

käytössä olevin keinoin, on kuvattu ympyrän ylä- ja alapuolella. Ne ovat tekijöitä, joita tapaamisten taustalla usein on ja jotka voivat olla syynä siihen, miksi tapaamiset on määrätty valvotuiksi.

KUVA 4 Turvallisuusympyrä

6.4.3 Havainnointiaineiston tulokset

Havainnointiaineiston perusteella voi todeta, että tapaamisohjaajien työ sisältää paljon erilaisia työmenetelmiä ja työtapoja. Aineiston perusteella välittyi kuva aktiivisesta toiminnasta, jossa lasta ei jätetä yksin. Tämä tukee lapsen turvallisuuden tunnetta tapaamisissa.

*Lapsi: kuka täällä itkee? Lapsi (kysyy uudelleen): kuka itkee?
Tapaaja ei reagoi ja ohjaaja vastaa: ei kukaan itke.
Ohjaaja kysyy: itkeekö nukke? (H7)*

*Ohjaaja kehottaa tapaajaa keskittymään lapsen kanssa olemiseen.
Tapaaja mutisee ja alkaa jutella lapsen kanssa (H7)*

Lapsen ja vanhemman leikkiessä tai jutellessa lapsen ikätasoon sopivalla tavalla, työ oli toisinaan passiivista tapaamisen sivusta seuraamista, läsnäoloa ja tapaamisen havainnointia.

Tapaaja ja lapsi leikkivät lattialla yhdessä autoilla ja lapsi juoksee välillä suuren jumppapallon luokse. Ohjaaja istuu ja seuraa tapaajan ja lapsen yhteistä olemista ja selaa lehteä (H1)

Ohjaajat vaikuttivat sopeuttavan osallistumisensa määrää tapaamiseen lapsen tarpeen mukaan. Lapsenhoidossa kokemattoman tapaajan kohdalla ohjaaja tarkkaili tapaajan lapsen olemista ja osallistui tapaamiseen välillä aktiivisemmin ja välillä tarkasti seuraten.

Ohjaaja seuraa lasta ja tapaajaa tarkasti. Lapsi siristää silmiä ja kääntää päätä auringon paistaessa silmiin. Ohjaaja: vauvat eivät pidä siitä, kun aurinko paistaa silmiin. Ohjaaja kehottaa tapaajaa tulemaan toiselle sohvalle. Tapaaja menee pitkäkseen ja ohjaaja auttaa tapaajaa ottamaan lapsen hyvään asentoon (H5)

Tapaamisessa, jossa vanhempi puhui lapselle tavalla, joka oli lapselle epämieluisaa, ohjaaja puuttui vanhemman puheisiin ja ohjasi lasta ja tapaajaa uuteen yhteiseen tekemiseen ja asettui istumaan lähelle lasta.

Lapsi sanoi myös vanhemman pilanneen tapaamisen. Tapaaja torui lasta, kun tämä sanoi rumasti ja oli jatkamassa keskustelua, vaikka lapsi sanoi toistuvasti, että lopeta. Ohjaaja kehotti tapaajaa lopettamaan ja tulemaan lattialle pelaamaan. Kaikki istuivat lattialle myös ohjaaja (H3)

Lapsi huomioitiin ja vastaanotettiin ystävällisesti hänen tullessaan tapaamispaikkaan ja hänelle puhuttiin suoraan.

Lähivanhempi otti lapsen turvaistuimesta ja antoi ohjaajalle. Lapsi katseli ohjaajaa ja ohjaaja tervehti lasta. Ohjaaja jutteli lapselle ja kertoi tapaajan tulevan (H5)

Ohjaaja avasi oven ja tervehti lasta nimeltä ja esitteli itsensä etunimellä lähivanhemmalle ja lapselle (H1)

Lapset pyysivät myös apua ja neuvoja ohjaajilta oma-aloitteisesti ja olivat heidän kanssaan vuorovaikutuksessa. He kokivat aikuisen turvalliseksi lähestyä.

Ohjaaja meni kyykkyyyn ja kysyi lapselta, voiko hän auttaa tätä vaatteiden riisumisessa. Lapsi esitteli ohjaajalle mukanaan olevaa autoa ja ohjaaja kehui autoa (H1)

Lapsi pyysi ohjaajalta peliä: Haluamme pelata vanhemman kanssa. Lapsi kysyy ohjaajalta: Miten tätä pelataan? (H6)

Joissain tilanteissa lapsen avunpyyntö ilmensi turvallisuutta ja välillä turvattuutta. Vanhemman käytös saattoi aiheuttaa lapselle hämmennystä. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutus ei ollut toimivaa ja lapsi kääntyi ohjaajan puoleen. Esimerkiksi lapsi kertoi tapaajalle haluavansa leikkiä. Tapaajan käytös oli passiivista ja lapsi kääntyi ohjaajan puoleen.

*Lapsi ryhtyy työntämään nukkea: Minä haluan leikkiä.
Tapaaja istuu sohvalla: Täällä voi leikkiä.
Vanhempi nousee ylös, hän kävelee ja huokailee.
Lapsi tuo ohjaajalle lelun: Mikä tämä on?
Ohjaaja: Se on helistin, käy näyttämässä sitä vanhemmalle.
Lapsi tutkii ja laittaa lelun pois. Hetken kuluttua lapsi tulee ohjaajan luo uudelleen ja näyttää lelua.
Ohjaaja tutkii lelua: Se on lentoasemalla oleva lähtöselvityspuntari, johon laitetaan laukut (H7)*

Vanhemman ollessa tuttu ja turvallinen lapselle, lapsi hakeutui ensisijaisesti tämän luo.

Lapsi käveli hiljaa ohjaajan vieressä ja tapaajan nähtyään juoksi tämän luo. Tapaaja tervehti lasta suomeksi ja omalla kielellään. (H1)

Havaintojen analysointi ei ohjaajien työmenetelmien suhteen tuonut minulle kovin paljon uutta. Tapaamisten havainnointi tuotti tietoa siitä, että me teemme niin kuin olimme ajatelleet tekevämme. Työ tuli minulle kuitenkin aivan eri tavoin näkyväksi kuin olin etukäteen ajatellut. Arkista työtä tehdessä tilanteet menevät ohitse välillä hyvin nopeasti. Nyt lapsi nousi paremmin esille. Havainnoinneista tekemäni kirjaukset auttoivat minua tarkastelemaan asioita hieman etäämpää ja miettimään tilanteita tarkemmin. Minulle heräsi myös huoli lapsesta tapaamis-

sa. Käytetyt työmenetelmät eivät vaikuttaneet kaikissa tilanteissa olevan riittäviä turvallisen lapsen edun mukaisen tapaamisen varmistamiseksi. Toisaalta huoli syntyi myös joissain tapauksissa vanhemmista, heidän voinnistaan ja kyvystään tukea lasta tapaamisiin.

Valtaosa tapaamispaikassa toteutettavista tapaamisista sujuu hyvin. Käytössä olevat aiemmin kuvatut menetelmät riittävät tukemaan lapsen turvallisuuden tunnetta. Osa havainnointiaineistoni tapaamisista oli poikkeuksellisen haastavia. Seitsemästä tapaamisesta keskeytettiin kaksi tapaajan käytöksen vuoksi (H7,H3). Näistä toiselle perheelle ei järjestetty enää tapaamisia, koska niiden arvioitiin olevan lasten edun vastaisia (H3). Tapaamisten keskeyttäminen on hyvin harvinaista. Ensi- ja turvakotienliiton tilastojen mukaan keskeytettiin havainnointikohteessa vuonna 2011 vain kolme 439 tapaamisesta. Yhden havainnoidun tapaamisen jälkeen soitettiin sosiaalipäivystykseen lapsen kotitilanteesta syntyneen akuutin huolen vuoksi (H2). Tässä tapaamisessa myös tapaajavanhempi kertoi huolestaan perheen vaikeasta tilanteesta sekä huolestaan lapsen kotitilanteesta ennen ja jälkeen valvotun tapaamisen.

Havainnoidussa tapaamisessa ristiriitoja aiheutti lapsen kuvaamista koskeva erimielisyys sekä lapsen poislähtötilanne. Lapsi oli ensimmäistä kertaa tapaamispaikassa ja lähivanhempi odotti poikkeuksellisesti toisessa huoneessa tapaamisen ajan.

Ohjaaja kertoi tapaajalle, ettei lapsesta voi ottaa kuvia tällä kertaa, koska siitä ei löydy päätöstä. Tapaaja ohjattiin olemaan yhteydessä vastaavaan tapaamispaikkaohjaajaan asian selvittämiseksi. Tapaaja halusi soittaa vastaavalle ohjaajalle heti, koska halusi ottaa kuvan ja sanoi sen olevan hänen oikeutensa. Ohjaajat pahoittelivat. Ohjaaja kävi kysymässä lähivanhemmalta, että onko kuvaamisesta puhuttu vastaavan ohjaajan kanssa. Hän huusi, että hänen lapsestaan ei oteta yhtään kuvaa (H4)

Ohjaaja kävi lähivanhemman luona ja kysyi voiko ottaa lapsen ulkovaatteet. Hän ei vastannut. Ohjaaja kysyi uudelleen, että voisi ottaa vaatteet ja viedä ne tapaajalle, niin lähivanhemmalla ja lapsella olisi sitten mukavampi lähteä. Hän vastasi tovin jälkeen, että no ota sitten, sittenhän tapaaja näkee mitä se on. Tapaaja olisi halunnut laittaa lahjaksi tuomansa vaatteet lapsen päälle. Ohjaaja kehotti häntä laittamaan samat vaatteet kuin lapsella tullessa oli. Tapaaja

puki lapselle päälle tarviten apua hanskojen laitossa. Tapaaja hyvästeli lapsen. Ohjaaja vei lapsen äidille. Lähivanhemmalle annettiin tapaajan tuomat tuliaisets. Lähivanhempisanoi heti, että ne voidaan heittää roskikseen. Hän haistoi kassia, jossa vaatteet olivat ja sanoi, että ne haisevat (H4)

Lähivanhemmalla oli vaikea jättää lasta tapaamispaikkaan.

Lähivanhempis saapui ja lapsi oli turvaistuimessa. Vanhempis laitto istuimen lattialle ja sanoi ohjaajalle lähtevänsä, ettei rupea itkemään (H5)

Lapsen hakutilanteessa lähivanhempis arvosteli lapsen aikana tapaajavanhemmaa aiheuttaen lapselle ristiriitaa ja pahaamieltä.

Lapsi kiukutteli eteisessä ja lähivanhempis hermostui. Hän sanoi, että nämä tilanteet ovat kuormittavia hänelle. Ei voi olla normaalia tällainen käytös. Ohjaajat yrittivät rauhoitella lähivanhemmaa ja auttaa lasta pukemisessa. Vanhempis oli vihainen lapselle ja käski tätä olemaan temppuilematta ja sanoi, että lapsi osaa kyllä pukea. Hän sanoi toistuvasti, että bussi on lähdössä. Ohjaajat auttoivat vaatteet lapsen päälle ja sanoivat, että siirtymät voivat olla vaikeita. Vanhempis sanoi vihisella äänellä, että tämä ei ole lapsen tai hänen vika, vaan paha on tuolla ja viittasi tapaajaan. Saatuaan vaatteet päälle lähivanhempis lähti lapsen kanssa ja sanoi tälle vihisella ja kovalla äänellä, että hän ei yhtään kuuntele kiukuttelua (H6)

Luin aineistoa ja mietin, mitä lapset olivat näissä tilanteissa kokeneet ja tunteet. Yksi lapsi kertoi keskeytetyn tapaamisen jälkeen, että hänestä tuntui pahalta, kun tapaaja huusi ohjaajille. Lasta oli pelottanut tapaajan käytös.

Lapsi sanoi, että paha oli, kun tapaaja huusi sillä lailla ohjaajille (H3)

Samassa tapaamisessa ollut toinen lapsi sanoi itse haluavansa lopettaa tapaamisen.

Lapsi sanoi, että tapaaminen on tosi huono ja hän ei kyllä enää jatka (H3)

Toisessa tapaamisessa tapaaja ei huomioinut lasta riittävästi ja lasta alkoi pelottaa tämän yskiminen. Ohjaaja oli puuttunut aiemmin vanhemman lapselle sopi-

mattomiin puheisiin ja ohjannut häntä lapsen kanssa tekemiseen, mutta vanhemman oli vaikea keskittyä lapsen kanssa olemiseen.

Tapaaja istuu sohvalle. Lapsi: mua pelottaa, kun sä yskit. Tapaaja yskii ja rykii. Lapsi: pelottaa. Vanhempi ei reagoi (H7)

Olisiko tilanteita mahdollista ennaltaehkäistä? Olisiko mahdollisuutta jotenkin tukea vanhemmuutta, jotta lapset voisivat kokea tapaamispaikan turvallisiksi. Koska ja miten lapset tulevat kuulluiksi? Havainnoinnit johdattivat minut tuloksen äärelle, jota en etukäteen osannut aavistaa. Teemme oikeita asioita, mutta se ei aina riitä.

6.5 Tarvitaan lisää: Välikeskustelumallin kuvaus

Tapaamisia havainnoidessani ajattelin, voisiko niiden sujumista tukea erillisillä keskusteluilla. Monissa tapaamisissa lapsen tulo- tai hakutilanteeseen liittyi lähivanhempien ristiriitaisia tunteita ja käytöstä. Tapaajavanhemmat puhuivat tapaamisiin liittyvistä ongelmista ja huolistaan työntekijöille ennen tai jälkeen tapaamisen. Lapsen kuulemiselle tapaamispaikassa vaikutti olevan kovin vähän mahdollisuuksia.

Tapaamispaikan arjessa tapaamisten yhteydessä on vain rajoitetusti mahdollisuus keskustella vanhempien kanssa. Lapsi ja vanhemmat haastatellaan heidän tullessaan tutustumaan tapaamispaikkaan. Silloin työntekijä on heille vieras. Tapaamisten toteuduttua jo jonkin aikaa, on heillä ja ohjaajilla ollut mahdollista tutustua toisiinsa ja rakentaa luottamusta. Tutun aikuisen kanssa on helpompi puhua tapaamisiin liittyvistä mukavista ja mieltä painavista asioista sekä kertoa kokemuksista ja toiveista tapaamisiin liittyen.

Pohdimme työyhteisössä mahdollisuutta tuki- tai välikeskustelujen järjestämiseksi vanhemmille ja lapsille osana tapaamispaikkatoimintaa. Tavoitteeksi välikeskusteluille asetettiin vanhempien auttaminen tukemaan lasta perheen omin tai ulkopuolisin voimin, jotta tapaamisten toteutumista ja sujumista se-

kä lapsen turvallisuudentunnetta voidaan tukea. Keskustelujen avulla pyrittiin motivoimaan vanhempia ja lapsia tapaamisiin sekä ennaltaehkäisemään mahdollisia ongelmia ja antaa tehokkaammin oikeanlaista tukea tapaamisissa. Lapsille keskustelut antaisivat tilaisuuden tulla kuulluksi hänelle tärkeässä asiassa. Tähän ei ole riittävästi mahdollisuuksia tapaamisten yhteydessä

Tuki- tai välikeskusteluista ei ole laatukriteereissä erillistä mainintaa. Tapaamispaikan yksi perustehtävä on työn tekeminen vuorovaikutuksessa lapsen, perheen ja lähiverkoston kanssa. Lapsen näkökulma tulee erityisesti huomioida (Ensi- ja turvakotien liitto 2004, 4). Tapaamispaikan perehdytyskansiossa mainitaan ohjeina vanhemmuuden tukemiseen muun muassa:

- sovittelu ja motivointi lapsen tapaamisista koskevissa asioissa tapaamista ennen tai niiden jälkeen, ei tapaamistilanteessa lapsen kuullen.
 - palautteen antaminen vanhemmille hyvin sujuneista asioista
 - ohjaus tarvittaessa muiden palveluiden piiriin
- (Ensi- ja turvakotien liitto 2004, 20–22)

Palveluohjauksen merkitys on tunnistettu ja palveluohjausta tehdään aiempaa enemmän. Valvottuja tapaamisia määrätään yhä vaikeammassa elämäntilanteessa oleville tapaajavanhemmille, minkä vuoksi palveluohjauksen merkitys korostuu entisestään. Palveluohjaus tukee sekä lasta että vanhempaa ja on siten tärkeä osa laadukasta tapaamispaikkatyötä. Resurssien vähyden vuoksi vanhemmille ja myös lapsille on järjestetty aiemmin tukikeskusteluja lähinnä ainoastaan kriisiytyneessä tilanteessa.

Välikeskusteluja suunniteltaessa mietimme vastaavan tapaamispaikkaohjaajan kanssa, miksi niitä pitäisi kutsua. Tapaamispaikan laatukriteereissä puhutaan aloitus- ja päätöskeskusteluista ja Ensi- ja turvakotien liiton asiakastietokannassa Sofiassa käytetään termiä alkuhaastattelu. Tapaamispaikan palvelusopimuksen mukaan tarvittaessa, esimerkiksi siirryttäessä tapaamispaikan palvelusta toiseen, asiakkaan olosuhteiden muututtua tai pitkän tauon jälkeen, haastatellaan osapuolet uudelleen. (Tukeya 2011; Kalavainen 2004, 23–28.)

Päädyimme siihen, että käytämme termiä keskustelu, koska tarkoituksena on vuorovaikutteinen kommunikointi, mutta laadimme kysymykset, jotka palvelevat keskustelun eteenpäin viemistä sekä myös palautteen saamista toiminnasta asiakkailta. Pyrimme laatimaan keskustelua johdattavat kysymykset mahdollisimman hyvin tapaamispaikan perustehtävää tukevaksi. Mietimme sekä lapsille (Liite 4), että vanhemmille (Liite 5) omat kyselykaavakkeet.

Keskusteluihin valittiin asiakasperheistä ne, joiden asiakkuus oli riittävän pitkä, jotta toteutuneita tapaamisia ja kokemuksia tapaamispaikkatoiminnasta oli kertynyt. Pohdimme yhdessä vastaavan tapaamispaikkaohjaajan kanssa sitä, keitä keskustelut mahdollisesti voisi tukea. Näin valikoitui kuusi asiakasperhettä, joiden kanssa kävin keskustelun joko kaikkien osapuolten tai vain yhden vanhemman kanssa. Käytyjä keskusteluja oli yhteensä kymmenen. Haastateltuja etävanhempia oli kolme, lähivanhempia viisi, lapsia yksi ja yksi oli muu tapaava sukulainen. Keskustelut käytiin syksyn 2011 aikana.

Lapsia oli valitettavan vähän, mikä johtui siitä, että perheiden lapset olivat liian nuoria (eivät osanneet puhua), keskusteluaikaa oli vaikea sopia lapsen sairastuttua ja yhdessä tapauksessa huoltaja oli vankilassa ja luvan saanti keskusteluja varten viranomaisten kautta ei onnistunut riittävän nopeasti. Yhden perheen kohdalla keskustelu käytiin lapsen, etävanhemman ja lähivanhemman kanssa ja kahden perheen kohdalla sekä etä- että lähivanhemman kanssa. Kolmessa asiakasperheessä välikeskustelun ei arvioitu voivan tukea vanhempaa tai se ei muuten ollut mahdollista.

Kaikki, kenelle keskustelua ehdotin, suhtautuivat siihen myönteisesti. Keskustelut sovittiin tapahtuvaksi tapaamispaikassa joko ennen tai jälkeen tapaamispaikan tapaamisten, tapaamisen aikana tai erikseen sovittuna aikana toimistolla. Kävin keskustelut pääsääntöisesti yksin. Kahdessa tapaamisessa minulla oli kanssani työpari. Keskustelut käytiin kuitenkin aina siten, että toinen työntekijä oli samoissa tiloissa tarvittaessa saatavilla. Asiakkaat kokivat paremmaksi keskustelujen käymisen tapaamisten yhteydessä. Keskustelujen lomassa tein jonkin verran muistiinpanoja pyrkien kuitenkin tekemään tilanteesta keskustelun, enkä haastattelua.

Tapaamisen jälkeen tein käydystä keskustelusta muistion, jonka loppuun kirjasin vielä havaintoja, mieleen nousseita kehitysideoita sekä perusteluja välikeskustelumallin järjestämiselle säännöllisenä työmuotona. Keskustelut sujuivat hyvin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Yksi etävanhemman kanssa käyty keskustelu johti lastensuojeluilmoituksen tekemiseen hänen uhkaavien puheidensa vuoksi.

6.6 Välikeskustelumallin alustavat tulokset

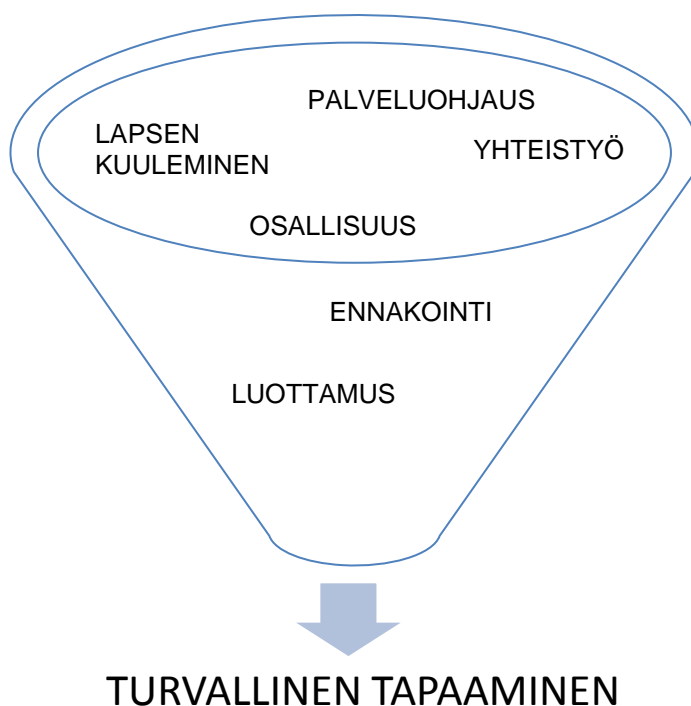
Käydyt keskustelut olivat hyvin erilaisia. Suurimmassa osassa keskusteluista keskiössä oli lapsi ja hänen tukemisensa tapaamisiin tai suhteen kehittymisensä tapaavaan vanhempaan. Osa vanhemmista puhui hyvin avoimesti omista kielteisistä tunteistaan tapaamisiin liittyen sekä peloistaan ja epäluuloistaan. Kaikki pitivät käytyä keskustelua tärkeänä ja toivoivat sellaiseen mahdollisuutta jatkossa. Haastattelemani lapsi (3 v) oli erityisen innoissaan keskustelustamme ja hän kuvasi tunteitaan monipuolisesti ilmaisten. Hän kertoi, piirsi ja esitti ilojaan, surujaan sekä pelkojaan tapaamisiin liittyen. Keskustelimme vanhempien kanssa lapsen kehityksestä, tarpeista, vuorovaikutuksesta, kulttuurieroista, uskonnosta sekä lapsen identiteetistä monikulttuurisissa perheissä.

Keskusteluissa nousi esille lapsen kokemus siitä, että tapaaja ei ehkä välitä hänestä, koska ei hymyile eikä ole iloinen kuten ystävien vanhemmat. Kyseessä oli masentunut etävanhempi. Keskustelu antoi tilaisuuden keskustella lapsen kanssa asiasta ikätasoisesti sekä ohjata myös lähivanhempaa keskustelemaan lapsen kanssa. Annoimme myös tietoa lähivanhemmalle siitä, miten lapsi voi kokea asioita ja kuinka asioista voi keskustella lapsen kanssa.

Asiakkaat olivat minulle tuttuja, sillä olin ollut mukana kaikkien heidän tapaamisissa useita kertoja. Keskustelut antoivat mahdollisuuden antaa heille hyvää ja kannustavaa palautetta. Tapaamispaikassa käyminen saattaa olla joillekin vanhemmille hyvinkin vaikeaa. Saimme paljon arvokasta tietoa tapaamispaikkatoiminnan kehittämistä varten. Erityisesti lasten tuonti- ja hakutilanteet ovat nopeai-

ta ja aikaa lähivanhemman kanssa keskusteluun on ainoastaan lyhyesti, mikä saattaa johtaa moniin väärinkäsityksiin. Keskustelut koettiin tärkeiksi ja asiakkaat toivoivat niitä järjestettäväksi noin kaksi kertaa vuodessa ja lisäksi silloin jos heidän tilanteensa jotenkin erityisesti muuttuu.

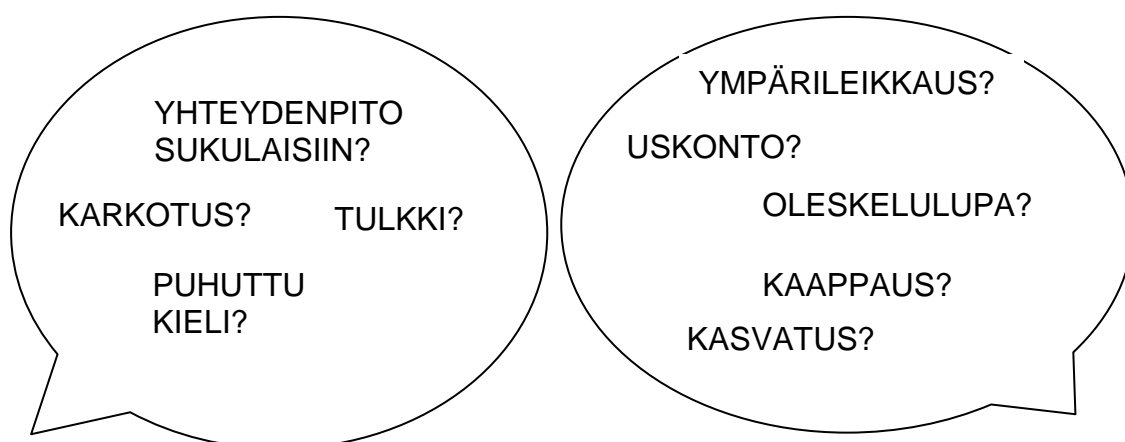
Kuvaan 5 olen koonnut välikeskusteluissa tärkeiksi nousseita asioita. Tulokset ovat alustavia ja niitä on jatkossa syytä tutkia ja analysoida tarkemmin. Lapsen kuuleminen edesauttaa hänen toiveittensa parempaa huomioimista tapaamisiin liittyen. Tarkempi tieto perheen tilanteesta auttaa myös työntekijöitä ennakoimaan tulevia tilanteita ja varautumaan myös mahdollisiin uhka- tai vaaratilanteisiin, mikä edistää tapaamisten turvallista sujumista.

KUVA 5 Turvallisuudentunteen lisääminen tapaamisissa

Monikulttuurisuuteen liittyen keskusteluissa tuli esille suuri epäluottamus vanhempien välillä ja erilaiset pelot. Pelot vaikuttivat myös vaivaavan erityisesti lähivanhempia paljon. Keskusteluissa nousivat teemoiksi uskontoon, kasvatuk-

seen ja lapsen identiteetin tukemiseen sekä kieleen liittyvät kysymykset. Olen koonnut niitä kuvaan 6.

KUVA 6 Monikulttuurisuuteen liittyviä kysymyksiä tapaamispaikassa

Tapaamispaikan työntekijät saivat hyvää palautetta yhteistyöstä sekä ammattitaidosta ja tapaamispaikan käytännöt koettiin toimiviksi. Tiedonkulussa oli joskus koettu olevan ongelmaa vastaavalta ohjaajalta tapaamispaikan ohjaajille. Ohjaajille toivottiin nimilappuja, koska heitä on niin monta. Palautetta tapaamisista toivottiin lisää, samoin lähivanhemman parempaa huomioimista ja kiireen tunnun vähentämistä tulo- ja lähtötilanteessa.

Edellä mainittuihin asioihin on tartuttu. Ohjaajilla on nykyään käytössä nimilaput. Tulohaastatteluissa kerrotaan lähivanhemmalle mahdollisuudesta soittaa tapaamispaikkaan tapaamisen jälkeen ja kysyä tapaamisesta. Lähivanhemmalle kerrotaan, että lähtötilanteessa ohjaajalla ei ole aina mahdollisuutta kertoa tapaamisen kulusta. Asiakkaille on kerrottu selkeämmin tapaamispaikan käytäntöjä väärinkäsitysten välttämiseksi. On tuotu esille muun muassa se, että lasta tapaamisesta lähivanhemmalle saattava ohjaaja ei välttämättä ole tapaamista valvonut ohjaaja. Tapaamisia toteutuu usein kaksi samanaikaisesti ja toisen ohjaajan on mahdollisesti jäätävä tapaajavanhempien kanssa toiseen tilaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä kehittämisprosessi osoittaa olemassaolollaan, että kyseisessä tapaamispaikassa sekä työyhteisö että asiakkaat ovat motivoituneita toiminnan kehittämiseen. Havainnot tapaamisista osoittivat, että työtä tehdään eri menetelmin ja lapsen turvallisuudentunnetta pyritään tukemaan. Toisaalta tuli huoli siitä, että joissain tilanteissa käytössä olevat työmenetelmät eivät olleet riittäviä lapsen turvallisuuden tunteen tukemiseksi. Prosessi auttoi työyhteisöä tiedostamaan käytössä olevia työmenetelmiä. Käytettyjä menetelmiä, jotka olivat aiemmin olleet sanoittamattomia, kirjattiin. Kehittämistehtävänä työyhteisössä tehtiin myös havainnointiohjeet tapaamisiin. Ne ovat vaikuttaneet osaltaan siihen, että työ on kehittynyt systemaattisemmaksi ja tavoitteellisemmaksi. Käytännöt ovat muotoutuneet selkeämmiksi ja työtavat yhdenmukaistuneet.

Valvottuja tapaamisia on arvosteltu siitä, että lapsi joutuu kantamaan vastuun tapaamisten kulusta (Forsberg & Pösö, 2009). Tämän työn perusteella vaikuttaa siltä, että kyseisessä tapaamispaikassa ohjaajat sopeuttivat osallistumisensa määrää tapaamiseen tarkastellen tilannetta lapsen näkökulmasta. He puuttuivat tarvittaessa tapaajan puheisiin ja myös keskeyttivät tapaamisen arvioidessaan sen olevan lapsen edun vastainen. Ohjaajilla oli vastuu tapaamisten kulusta.

Tapaamisia on myös kritisoitu luonnottomuudesta sekä siitä, että lapsi voi kuormittua henkisesti liikaa (Kaivosoja 2004, 82–84). Huoli lasten mahdollisesta liiasta kuormittumisesta tuli näkyväksi tapaamisia havainnoidessa. Pohdin lapsen edun toteutumista ja kuormittumista tilanteissa, joissa lähivanhempi käyttäytyi uhkaavasti tai arvosteli tapaajavanhempaa. Lapsi saattoi kokea pelkoa ja joutui ristiriitatilanteeseen. Mikäli tilanne toistuu tapaamisesta toiseen, eikä tilanteeseen kyetä puuttumaan, voi tilanne olla lapsen kannalta hyvin kuormittava. Toisaalta tapaamiset, joissa tapaaja ei huomioi lasta, voivat olla lapselle kuormittavia. Tällaisissa tilanteissa tapaamisten sujumista voi olla mahdollista parantaa järjestämällä välikeskusteluja, joissa on mahdollista motivoida vanhempaa tapaamisiin ja tuoda esille lapsen näkökulmaa ja välikeskustelu antaa lapselle mahdollisuuden kertoa tunteistaan ja toiveistaan. Yhteistyössä on mahdol-

lista miettiä keinoja turvallisen mukavan tapaamisen aikaansaamiseksi ja joissain tilanteissa pohtia ylipäättänsä tapaamisten mielekkyyttä. Yhteistyön parantaminen sosiaalitoimen ja oikeustoimen sekä mahdollisten muiden perheen auttajatahojen kanssa helpottaisi perheen kokonaistilanteen arviointia ja myös mahdollisen avun saantia lapselle tai vanhemmalle.

Pohdimme työyhteisössä, että havainnointien tekeminen myös tuetuista tapaamisista ja valvotuista vaihdoista olisi hyödyllistä. Se toisi myös konkreettisesti näkyväksi tuetun ja valvotun tapaamisen erot, erityisesti koska kyseessä on ohjaajan työn havainnointi.

Havainnot toivat esille myös sen, että kyseiset menetelmät ja toimintatavat eivät aina riitä. Tapaamispaikan valvottuihin tapaamisiin tulevat asiakkaat ovat pääsääntöisesti hyvin kriisiytyneessä tilanteessa ja asiakkuus perustuu joko oikeuden tai lastensuojelun päätökseen. Kyse on aina poikkeuksellisesta tilanteesta ja erityisjärjestelystä johon sisältyy pakkoa, ristiriitoja ja epäluuloa. Käydyissä välikeskusteluissa oli mahdollisuus lisätä keskinäistä ymmärrystä ja asiakkaiden osallisuutta. Asiakkaat osallistuivat keskusteluihin ja kokivat ne tärkeiksi. Erityisesti lasten kuuleminen jää perustyössä kovin niukaksi.

Välikeskustelut on otettu käyttöön kehittämiskohteen tapaamispaikassa. Niitä on järjestetty useille asiakkaille. Uusi kehittämisprojekti voisi olla välikeskusteluista saadun palautteen tutkiminen ja mallin tuominen osaksi tapaamispaikkatoimintaa ja saaminen osaksi laatukriteereitä.

Kokemukseni mukaan tapaamispaikkatoiminnassa tarvitaan lisää yhteistyötä ja halua auttaa perhettä kokonaisvaltaisesti. On tärkeää tunnistaa perheen tilanne ja välittää tietoa viranomaisille esimerkiksi tekemällä lastensuojeluilmoitus, mutta se ei aina riitä. Työntekijän kannalta tapaamispaikassa kuormittavin on tilanne, jolloin tuntee kyvyttömyyttä vaikuttaa asioiden kulkuun.

Keskustelua ja yhteistyötä tulisikin lisätä kaikkien toimijoiden kesken. Kehittämiskohteenä ja jatkotutkimuksen aiheena voisi olla myös verkostotyön kehittäminen tapaamispaikkatoiminnassa. Sisäasianministeriön teettämässä ja Ter-

veyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemässä selvityksessä perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012 yhtenä tavoitteena oli kartoittaa viranomais-ten yhteistyön toimivuutta näiden tapausten yhteydessä. Johtopäätöksissä todetaan, että yhteistyötä eri viranomaisten välillä tehdään, mutta ei riittävässä määrin. Erikseen todetaan, että yhteistyötä lasten suojelemiseksi tehdään heikosti. (Piispa, Taskinen & Ewalds 2012, 26.)

Vuoropuhelussa voidaan muodostaa sellaista ymmärrystä, joka ei olisi kenenkään yksin tavoitettavissa. Verkostojen kohtaamisessa voi muodostua jaettua asiantuntemusta, joka on rajoja ylittävää ja luo uusia mahdollisuuksia. Läheiset voivat olla mukana verkostossa asiantuntijoina (Arnkil & Seikkula 2005, 14.) Dialogiin tarvitaan asiakkaan kohtaamista ja luottamuksen rakentumista.

Asiakkaiden sosiaalisten suhteiden ja ammatti-ihmisten yhteistyön avulla on mahdollista selvittää vaikeista tilanteista. Olennaista tämän voimavaran käyttöön saamiseksi on avoimuus alusta lähtien. Asiakkaiden pitäisi olla auttamistyön kohteena olemisen asemasta aktiivisia toimijoita. (Arnkil & Seikkula 2005, 5). Tapaamispaikan asiakkaiden nostaminen aktiivisiksi toimijoiksi edellyttää muutosta suhtautumisessa valvottuihin tapaamisiin. Perheisiin liittyvät huolet tulevat näkyviksi. On vaara, että ratkaisut tilanteiden parantamiseksi jäävät kuitenkin vanhempien ristiriitojen varjoon ja auttajatahojen rajapintoihin, ei kenenkään vastuulle.

Tämän kehittämisprosessin tulosten perusteella, pidän tärkeänä sitä, että tapaamispaikkatoiminta saataisiin lailla säädellyksi. Laki selventäisi myös valvonnan sisältöjä ja lisäisi myös tasa-arvoa palvelujen saatavuuden suhteen (Kala-vainen 2004, 29; Antila & Kølhi 2006, 3). Palvelun sisältöä määriteltäessä on tärkeää ottaa huomioon toiminnan eri ulottuvuudet ja ymmärtää, että kyse ei ole ainoastaan tilan tarjoamisesta ja fyysisen turvallisuuden varmistamisesta. Tapaamisten yhteisellä suunnittelulla, avoimella dialogilla eri toimijoiden sekä vanhempien kesken, voitaisiin liennyttää jännitteitä sekä saavuttaa toimivampia ratkaisuja. Näin lapsen mahdolliset pelot sekä lojaliteettiristiriidat vähenisivät. Tämä tukee tapaamisten onnistumista pitkällä tähtäimellä. Toimilla, joilla voi-

daan tukea lapsen turvallisuuden tunnetta ja kehitystä voidaan vaikuttaa myös sosiaalisen pääoman kasvuun ja siten sosiaalisesti kestävään kehitykseen.

8 KEHITTÄMISPROSESSIN EETTISYYDESTÄ JA LUOTETTAVUUDESTA

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan eettisten ratkaisuja tavoitteena on ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja oikeudenmukaisuuden korostaminen. Eettisyys näkyy myös kriittisenä asenteena (Diakonia ammattikorkeakoulu, 11.)

Valvotuissa tapaamisissa yksittäisiä tapauksia käsittelevät tiedot ovat arkaluonteisia ja salassa pidettäviä. Tutkimuksessa on eettisesti tärkeää, että yksittäisten henkilöiden anonymiteetti voidaan suojata ja tapaamiset pysyvät tunnistamattomina. Raportoinnissa on kiinnitettävä huomiota ennen kaikkea aineiston salassa pidettävyyteen, luottamuksellisuuteen ja yksittäisten henkilöiden tunnistettavuuden suojaamiseen. Eettisten ongelmien tunnistaminen ja välttäminen etukäteen on tärkeää. (Eskola & Suoranta 1998, 57–60.)

Tässä työssä ei ole mainittu kyseistä tapaamispaikkaa nimeltä eikä lasten tai vanhempien sukupuolta. Havaintoja tehdessäni olen keskittynyt ohjaajan työn havainnointiin. Olen valinnut havainnointiaineistosta sellaisia esimerkkejä, jotka eivät irrallisina ole tunnistettavia. Erityisesti tapaamisten keskeyttämisiin liittyviin havaintoihin liittyy riski tunnistettavuudesta. Sen vuoksi en ole kuvannut tai eritellyt syitä, jotka ovat johtaneet tapaamisten keskeyttämiseen.

Kvalitatiivisen tutkimuksen analyysissä tutkija joutuu miettimään ja ottamaan kantaa analyysin kattavuuteen ja työnsä luotettavuuteen. Tutkija on työssään keskeinen väline. Luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Tutkittava kohde tulee kuvata hyvin. Luotettavuutta arvioitaessa on myös keskeistä se, miten aineiston ja siitä tehtyjen päätelmien luotettavuuden erottaminen onnistuu. (Eskola & Suoranta 1998, 209–213.)

Tässä työssä olen pyrkinyt kuvaamaan tarkasti tehtyä prosessia. Havaintoja tehdessäni pyrin mahdollisimman hyvin irrottautumaan ennakkokäsityksistäni ja keskittyä havainnoimaan konkreettisia tapahtumia. Olen itse osa työyhteisöä ja ollut mukana toiminnassa pitkään. Tämä vaikutti varmasti siihen, miten koin

asiat. Toisaalta minulla on varmasti ennakkokäsityksiä, mitä ei ulkopuolisella olisi. Toisaalta yhteisön sisällä olevana saatoinkin ehkä paremmin tuloksia jäsen-täessäni havaita sellaista, mikä työstä puuttui. Uskon myös pitkän kokemukseni havainnointityöstä tapaamisten ohjaajana lisäävän tutkimuksen luotettavuutta siltä osin.

Havaintojen kirjaaminen jälkikäteen vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen heikentävästi. (Törrönen 2005, 231). Osassa tapaamisista tein havaintoja jälkikäteen, jolloin asioiden tapahtumajärjestyksiä ja yksityiskohtia oli vaikeampi muistaa. Luotettavuutta osaltaan paransi se, että havainnon tapaamisia vain yhden päivässä, joka paransi kykyäni muistaa tapahtumia. Kirjasin ja täydensin havaintoja heti tapaamisen päätyttyä. En keskustellut havainnoistani tapaamista valvoneen ohjaajan kanssa, enkä lukenut hänen kirjoittamiaan tapaamisraportteja, jotta säilyttäisin objektiivisuuteni.

Kohtaamisessa toisten kanssa jokaisen persoonan kokonaisvaltainen kunnioittaminen on eettinen perusarvo (Mattila 2007, 49). Työssä on oltu myös kriittisiä ja omaa toimintaa on kehitetty yhteistyössä. On myös kuultu ja huomioitu uusia näkökantoja niin asiakkaiden kuin aikuisten kun lasten sekä työntekijöiden taholta. Näitä seikkoja myös Mattila painottaa hyvään ammattietiikkaan kuuluviksi (Mattila 2007, 51).

9 POHDINTA

Tapaamispaikka on toimintana ja ihmisten kohtaamisareenana hyvin mielenkiintoinen ja opettavainen. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset heijastuvat tapaamispaikassa. Tämän työn tekeminen on ollut erittäin antoisa ja opettavainen prosessi. Tuntuu hyvältä, että tässä prosessissa ovat olleet mukana kehittämisympäristön tapaamispaikkatoiminnan työntekijät sekä asiakkaat. Työyhteisön kehittämispäivässä kaikki työntekijät osallistuivat rohkeasti ja innokkaasti työmenetelmien pohtimiseen ja kokivat aiheen tärkeäksi. Työnohjaajan panos oli päivässä merkittävä. Työryhmän tuntevana työnohjaajana hän johdatti meidät päivän teemaan, auttoi meitä etenemään ja piti huolta kaikkien työntekijöiden ja näkökantojen tasapuolisesta kuulemisesta

Asiakkaat ovat olleet osallisina antaessaan luvan tapaamisten havainnointiin. Kukaan asiakkaita ei kieltäytynyt mahdollisuudesta välikeskusteluun. Lähes kaikki vanhemmat kertoivat kokemuksistaan ja tunteistaan hyvin avoimesti. He suhtautuivat myönteisesti siihen, että heiltä kysyttiin ja heitä kuultiin ja toivoivat poikkeuksetta, että siihen olisi mahdollisuus myös jatkossa. Yllätyksekseni tätä työtä tehdessäni ja käytyäni välikeskusteluja myös varsinaisen kokeilun jälkeen ovat innokkaimpia osallistujia olleet kuitenkin lapset. He ovat hämmästyttäneet minut avoimuudellaan ja halullaan kertoa mielipiteitään. He ovat taitavasti kuvanneet tunteitaan ja kertoneet rohkeasti myös vaikeista asioista. Olen saanut heiltä paljon arvokasta tietoa ja oppinut paljon. On tärkeää, että asiakkaita kuullaan ja että heiltä kysytään suoraan.

Aloitin tämän opinnäytetyön tekemisen syksyllä 2010. Prosessissa on toteutunut hyvin työpaikaltani saamani kortin teksti: Elämä yllättää aina: se poikkeaa reitiltä, rikkoo kaavat ja vie uusille urille. Opinnäytetyöstä tuli kehitysprosessi, joka on antanut minulle paljon ja tukenut myös siihen osallistuneita niin työyhteisöä kuin asiakkaita. Olemme voineet lisätä luottamusta asiakkaiden ja tapaamispaikan välillä ja työyhteisössä on myös jokainen voinut olla mukana kehittämässä yhdessä työtämme. Mattila (Mattila 2007,51) painottaa työn kehittämistä ja työn kriittisyyttä osana hyvää ammattietiikkaa. Henkilökohtaisessa elä-

mässä perheen, töiden ja opintojen yhteensovittaminen ei aina ole ollut helppoa. Erinomainen työyhteisömme ja ammattitaitoinen työnohjaus sekä hyvä huumori ovat auttaneet jaksamaan. Olen myös oppinut paremmin tunnistamaan omat voiman lähteeni sekä tilanteet, jotka kuluttavat voimia.

Oppimiskokemuksista ehkä kaikkein tärkein on ollut oppimisen ilo. Tämän prosessin aikana olen oppinut paljon ja yksittäisiä tapahtumia on vaikea irrottaa kokonaisuudesta. Havainnointi oli mielenkiintoista ja minua yllätti sen paljastavuus. Se paljasti asioita, joita ei kysymällä olisi saatu selville. Havainnointi toi esille seikkoja, jotka sujuivat hyvin ja toisaalta myös niitä tilanteita, joissa lapsi ei tullut riittävästi huomioituksi.

Lankinen on omassa opinnäytetyössään lapsen edun toteutumisesta valvotuisissa tapaamisissa tullut tulokseen, että lapsen voidessa määrittää valvojan roolin tapaamisessa, on valvotun tapaamisen mahdollista sujua lapsen edun mukaisesti. Ohjaajan rooli tapaamisessa voi olla aktiivinen tai passiivinen, mutta lähtökohtana ovat lapsen tarpeet. (Lankinen 2008, 54.) Omat tulokseni tapaamisten havainnoinneista osoittivat, että havainnointikohteen tapaamispaikassa lasta ei jätetty yksin ja ohjaajat sopeuttivat toimintaansa aktiivisuus-passiivisuus akselilla lapsen tarpeen mukaan. Tämä tukee myös ajatusta siitä, että ohjaajien toiminta oli oikeansuuntaista. Keinot vaan eivät olleet riittäviä kaikissa tapauksissa.

Kokemukset välikeskusteluista olivat selkeästi myönteiset. Tärkeimmäksi koin molemminpuolisen ymmärryksen kasvun. Asiakasta saattoi ohjata hakemaan mahdollisesti tarvitsemaansa apua ja toisaalta voitiin yhdessä miettiä, miten tapaamisiin liittyviä järjestelyitä voitaisiin helpottaa ja tukea lasta parhaiten. Toisaalta esille tuli myös mahdollisia uhkia. Tieto niistä oli tärkeää, mahdollisten ikävien tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi. Jatkossa on tärkeä järjestää keskustelut siten, että työpari on aina tarvittaessa saatavilla ja joissain tapauksissa keskustelut on syytä tehdä parityönä. Mahdollisuus työnohjaukseen on tärkeää. Itse koin keskustelut hyvin antoisiksi, mutta toisinaan raskaiksi, mikä johtui osittain siitä, että jollain viikolla haastattelin monta uutta asiakasperhettä sekä kävin välikeskusteluja.

Tämä prosessi on harjoittanut sosionomin tutkinnon eri osaamisen kompetensseja. Ensisijaisena tavoitteena oli tutkimus- ja kehittämisosaamisen taitojen harjoittaminen. Tähän tämä projekti antoi hyvät mahdollisuudet. Välikeskustelut sekä tapaamisiin osallistuminen niitä havainnoiden ovat harjoittaneet erityisesti asiakastyön osaamista, palvelujärjestelmäosaamista sekä eettistä osaamista. (Sosiaalialan AMK-verkosto, 2010.)

Olen kohdannut hyvin erilaisia ihmisiä lapsia ja aikuisia, jotka ovat eri kulttuureista ja erilaisessa elämäntilanteessa. Keskustelutilanne on intiimi ja keskusteluissa on käsitelty hyvin henkilökohtaisia asioita. Toisaalta havainnointi on tuonut eri näkökulman asiakastyöhön. Se on ollut hyvin opettavaista. Eettisiä näkökantoja olen pohtinut tutkimusta tehdessäni monelta kannalta. Asiakastyössä tapaamispaikassa puolueettomuuden säilyttäminen on tärkeää ja tässä työssä asiakkaiden tunnistamattomuuden säilyttäminen. Poikkeuksellisen haastava ja muutenkin erilainen asiakastapaus sai minut pohtimaan työn etiikkaa, jaksamista, asiakkaan kohtaamista ammatillisesti sekä yhdenvertaisuutta niin yhteiskunnassa, maailmassa kun asiakastyössä. Joskus poikkeukselliset tilanteet vaativat poikkeuksellisia tekoja, jotta voi säilyttää oman mielenrauhansa ja kokemuksen siitä, että on toiminut eettisesti oikein asiakasta hylkäämättä. Prosessi on opettanut myös kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista. Opitut taidot helpottavat toimimista haastavissa tilanteissa ja suojaavat työntekijää asiakkaan auttamisen lisäksi. (Sosiaalialan AMK-verkosto, 2010.)

Suurinta ja merkityksellisintä on ilo ja onnistumiset, mahdollisuus olla mukana toteuttamassa tärkeitä ja suuria kohtaamisia lapselle ja vanhemmalle. Koen etuoikeudeksi tilaisuuden olla mukana tapaamisissa. Tämän prosessin aikana olemme työyhteisössä joutuneet kohtamaan myös haastavia tilanteita. Avoin asioiden käsittely on auttanut meitä työyhteisössä sisäisesti ja tuonut konkreettisesti esille myös asioiden käsittelyn tärkeyden asiakkaiden kanssa. Välikeskustelu on mahdollisuus dialogille, tilaisuus tulla kuulluksi. Se antaa tilaisuuden kysyä tai kertoa myös vaikeista asioista ja asiakkaalle mahdollisuuden tulla autetuksi. Erityisesti lasten kohdalla pidän sitä tärkeänä, sillä he jäävät liian usein aikuisten varjoon. Tapaamispaikka on palveluna siinä mielessä poikkeuksellinen verrattuna esimerkiksi terveydenhuoltoon, että asiakkaisiin on toistuvien

tapaamisten vuoksi mahdollisuus luoda luottamuksellinen suhde, jolloin arkojenkin asioiden käsittely voi olla helpompaa. Tietoisuus hyvästä ja toivosta, pahojen tekojen ja vaikeiden kokemusten yhteydessä, tuo suhteisiin ja kohtaamisiin uskon muutoksen mahdollisuudesta (Hurtig & Laitinen 2006, 198).

.

LÄHTEET

- Aaltonen, Anna-Kaisa 2004. Lapsen tapaamisoikeus tuomioistuinten todellisuudessa. Teoksessa Susanna Kalavainen (toim.) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 58–75.
- Antila, Tuomo & Kölhi, Virpi 2006. Lasten tuetut ja valvotut tapaamiset. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2006: 7. Helsinki: Yliopistopaino.
- Arnkil, Tom & Seikkula, Jaakko 2005. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi. Viitattu 7.10.2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/93ae45f6-b7c4-403f-9dff-643b813972bf>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Viitattu 11.11.2012. http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Muut_PDF/C10_2007_Kohti_tutkivaa_ammattikaytanta.pdf
- Ebeling, Hanna; Kurki, Pirjo-Liisa & Mönkkönen, Raija 2000. Oirehtiva lapsi perhelääkärin potilaana. Duodecim 2000; 116(21):2438–2441.
- Ensi- ja turvakotien liitto 2004. Tapaamispaikan perehdytyskansio.
- Ensi- ja turvakotien liitto i.a.. Tapaamispaikka. Turvallisuutta tukien. Esite.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Espoon kaupunki 2009a. Espoon tapaamispaikkatoiminnan esite. Viitattu 21.09.2009. <http://www.espoo.fi/binary.asp?path=1;28;11866;11404;>
- Espoon kaupunki 2009b. Espoon kaupungin perhepoliittinen ohjelma.
- Forsberg, Hannele & Pösö, Tarja 2004. Pelkoa, hämmennystä, iloa – lapsen asema valvotuissa tapaamisissa. Teoksessa Susanna Kalavainen (toim.) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 31–56.
- Forsberg, Hannele & Pösö, Tarja 2008. Ambiguous position of the child in supervised meetings. Child and Family Social Work, 13, February 2008, 52–60.

- Forsberg, Hannele & Pösö, Tarja 2009. Valvottujen tapaamisten näyttämö. Vieraan ja perhesidoksen rajankäyntiä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Yliopistokustannus, 146 – 161
- Granfelt, Riitta 2005. Marginaalitarinat ammattikäytäntöjen kehittämisen aineksina. Teoksessa Mirja Satka; Synnove Karvinen-Niinikoski; Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.). Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, 240–258.
- Hautanen, Teija 2010. Väkivalta ja huoltoriidat. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitöskirja.
- Heino, Tarja 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämishjelmalle. Stakes työpapereita 9/2008. Helsinki: Stakes.
- Helsingin kaupunki 2010. Tietokeskus. Helsingin ulkomaalaisväestö vuonna 2010. Viitattu 25.11.2011.
http://www.hel2.fi/tietokeskus/julkaisut/pdf/10_09_22_Tilastoja_30_Tikkanen.pdf
- Helsingin kaupunki 2012. Toimeentulotuen myöntämisen perusteet 2012. Viitattu 10.11.2012.
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/cd04ab80497dae68b3aaff7d98835fee/303-005_2012.pdf
- Helsingin Sanomat 21.7.2012. Isälle pitkä vankeustuomio Hakunilan perhesurmasta. Viitattu 20.10.2012.
<http://www.hs.fi/digilehti/kaupunki/Is%C3%A4lle+pitk%C3%A4+vankeustuomio+Hakunilan+perhesurmasta/a1342761195672>
- Hurtig, Johanna 2003. Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Väitöskirja.
- Hutig, Johanna & Laitinen, Merja 2006. Varjojen jäljillä. Teoksessa Johanna Hurtig & Merja Laitinen (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-kustannus, 192–199.
- Höykinpuro, Yuri 2009. Sosionomi. Vastaava tapaamispaikkaohjaaja, Pienperheyhdistys ry. Helsinki. Haastattelu 8.10.2009.

- Kaivosoja, Matti 2004. Mahdollisen salliminen ja ei-sallitun estäminen. Teoksessa Susanna Kalavainen (toim.) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 79–86.
- Kalavainen, Susanna 2004. Tulevaisuutta tukien – tapaamispaikkaprojekti. Teoksessa Susanna Kalavainen (toim.) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 14–30.
- Kalavainen, Susanna 2004. Vanhemmuuden tukemisen erityisvaatimukset tapaamispaikkatoiminnassa. Teoksessa Susanna Kalavainen (toim.) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 122–127.
- Karila, Kirsi 2001. Moniammatillisuus ja päiväkotitoiminnan suunnittelun perusteita. Teoksessa Pienet Päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Wsoy: Helsinki, 271–289.
- Kääriäinen, Aino; Leinonen, Ansa & Metsäranta, Hannele 2006. Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Yliopistopaino.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. Viitattu 29.11.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. Viitattu 19.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Lankinen, Kirsi 2008. ”Kun sinä lapsi saat olla oma itsesi, tuntuu, että menee hyvin.” Työntekijöiden ajatuksia lapsen edun toteutumisesta valvoituissa tapaamisissa. Järvenpää: Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Lankinen, Kirsi 2009. Valvottujen tapaamisten koordinaattori, Pääkaupungin turvakoti ry. Helsinki. Toiminnan esittely 17.9.2009.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 29.11.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lipponen, Miia 2007. Valvotut tapaamiset lapsen edun näkökulmasta. Helsinki: Helsingin yliopisto yhteiskuntapolitiikan laitos. Pro gadu työ.
- Mattila, Kati-Pupita 2007. Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä, työyhteisössä. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Mahkonen, Sami 2003. Lapsen oikeudellinen asema. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) *Pesästä lentoon*. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 136–151.
- Mäntylä, Ella 2004. Valvotut tapaamiset sosiaalityön näkökulmasta. Teoksessa Susanna Kalavainen (toim.) *Valvotut tapaamiset lapsen turvana*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 33. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 89–99.
- Myllärniemi, Annina 2007. Lastensuojelun perhetyö ammattikäytäntönä. SOC-CA:n ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 15. Yliopistopaino
- Pienperheyhdistys 1993. Uutta viiniä vanhassa leilissä, Pienperheyhdistys 25 vuotta. Pienperheyhdistys ry:n 25-vuotisjuhlajulkaisu.
- Pienperheyhdistys 2008. Pienperheyhdistys 40 vuotta 1968–2008. Vuosikertomus.
- Pienperheyhdistys 2009a. Tapaamispaikka Hermannin palvelusopimus. Asiakassopimus.
- Pienperheyhdistys 2009b. Tapaamispaikka Hermannin. Ohje sovituista käytännöistä työntekijöille.
- Pienperheyhdistys ry 2010. Tapaamispaikan kirjaamisohjeet.
- Pienperheyhdistys ry 2011. Tapaamispaikkatoiminta, aikuisen lomake.
- Pienperheyhdistys ry 2012. Tapaamispaikka Sahramin palvelusopimus. Asiakassopimus.
- Piispa, Minna; Taskinen, Jukka & Ewalds, Helena 2012. Selvitys perhe- ja lapsisurmien tarustoista vuosilta 2003–2012. Sisäasiainministeriön julkaisu 35/2012. Viitattu 21.10.2012.
<http://www.intermin.fi/julkaisu/352012?docID=36314>
- Pulma, Panu 1987. Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Panu Pulma & Oiva Turpeinen.(toim.) *Suomen lastensuojelun historia*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 1–249.
- Pääkaupungin turvakoti ry 2009. Valvotut tapaamiset. Tapaamispaikan säännöt. Asiakassopimus.
- Rantanen, Teemu & Toikko, Timo 2006. Käytäntötutkimuksesta kansalaislähtöiseen kehittämiseen. *Janus* vol. 14 (4) 2006, 403–410. Viitattu 7.10.2012.
http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0406/4_06_Rantanen

_etal.pdf

- Saastamoinen, Emilia 2010. Tapaajavanhemman näkemyksiä vanhemmuudestaan, suhteestaan lapseen ja lapsen edusta valvotuissa tapaamisissa Kuopion Ensikotiyhdistyksen Tapaamispaikassa. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 1.9.2012. http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/16731/Saastamoinen_Emilja.pdf?sequence=1
- Salmimies, Raija 2008. Onnistu itsesi johtamisessa. Juva: WSOYpro.
- Salo, Markku 2011. Narsisti: parisuhteessa, työpaikalla, naapurina, oikeussalissa. Minerva: Helsinki.
- Satka, Mirja; Karvinen-Niinikoski, Synnove & Nylund, Marianne 2005. Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on?
- Seppänen, Paula; Hansen, Maija; Janhunen, Tarja; Kytöpuu, Katri; Salo, Saara; Seppänen, Sami; Tapio, Niina & Vilen, Marika 2010. Perhetyön työkalupakki täydentyy. Teoksessa Marika Vilen; Paula Seppänen; Niina Tapio & Riikka Toivanen (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Kirjapaja: Helsinki 9–56, 207–256.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Päihdepalvelujen laatusuositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2002:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö Suomen kuntaliitto
- Sosiaalialan AMK-verkosto 2010. Esitys sosionomi (AMK)-tutkinnon kompetensseista.
- Sosiaaliportti i.a.. Lastensuojelun käsikirja. Mitä osallisuus on? Luettu 11.11.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus#otsikko2>
- Talentia 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Viitattu 29.11.2011. http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1_.pdf
- Taskinen, Sirpa 2001. Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle. Stakes, Oppaita 46. Helsinki.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Huostaanotto huomattavasti kalliimpaa kuin ajoissa auttaminen. Viitattu 21.10.2012. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/uutinen?id=31088

- Tukeva, Minna 2009. Sosionomi. Perhetyöntekijä, Pienperheyhdistys ry. Helsinki. Haastattelu 1.10.2009.
- Tukeva, Minna 2011. Sosionomi. Vastaava tapaamispaikka ohjaaja, Pienperheyhdistys ry. Helsinki. Haastattelu 27.10.2011.
- Tukeva, Minna 2012. Sosionomi. Vastaava tapaamispaikkaohjaaja, Pienperheyhdistys ry. Helsinki. Haastattelu 19.10.2012.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Törrönen, Maritta 2005. Lasten arjen yhteisöllisyys ka sosiaaliset verkostot. Teoksessa Mirja Satka; Synnove Karvinen-Niinikoski; Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.). Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, 218–239.
- Vilkka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Virtuaaliammattikorkeakoulu i.a.. Toimintatutkimus. Viitattu 14.11.2012.
<http://www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464158778/1194360111832/1194360447229.html>
- Väestöliitto i.a.. Avioerot. Viitattu 25.10.2012.
<http://www.vaestoliitto.fi/@Bin/581999/kokonaisavioeronneisuus.gif>

LIITE 1 Tapaamispaikalle lausuntopyynnössä esitettyjä tyypillisiä kysymyksiä

- Kuinka usein lapsi on tavannut vanhempaansa tapaamispaikassa?
- Onko tapaamisia jäänyt väliin? Jos on, niin kenestä johtuvista syistä?
- Miten lapsen ja vanhemman kommunikaatio toimii (ei yhteistä kieltä)? Ymmärtävätkö toisiaan riittävästi? Tarvitsevatko ohjaajan apua ymmärtääkseen toisi-
aan?
- Millaista lapsen ja vanhemman vuorovaikutus on ollut?
- Onko vanhemman ja lapsen toiminta iän mukaista? Miten he viihtyvät yhdessä?
- Tukeutuuko lapsi tapaamisissa ensisijaisesti vanhempaansa vai ohjaajaan tarvitessaan jotain?
- Ovatko lapsi ja vanhempi tarvinneet apua tapaamisessa jos ovat niin minkälaisia?
- Minkälaista on yhteistyö vanhempien kanssa tapaamisten järjestämisessä?
- Minkälaista on vanhempien keskinäinen yhteistyö?
- Minkälaisia ovat lapsen tulo- ja lähtötilanteet tapaamispaikasta?

LIITE 2: Tutkimuslupapyyntö

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Outi Uuskoski
Diak Etelä, Helsinki

Helsinki 4.9.2010

TUTKIMUSLUPAPYYNTÖ

Hyvä xxxxxxxx ry:n hallitus,

Pyydän kunnioittaen tutkimuslupaa opinnäytetyöni tekemistä varten. Opiskelen Diakonia-ammattikorkeakoulussa sosionomiksi sekä lastentarhanopettajaksi. Olen toiminut xxxxxxxx lasten ja vanhempien valvottujen tapaamisten ohjaajana sivutoimisesti noin 13 vuoden ajan. Olen aloittanut opinnäytetyöni tekemisen aiheesta Lasten turvallisuudentunteen tukeminen valvotuissa tapaamisissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia niitä työtapoja ja menetelmiä, joilla pyritään tukemaan lapsen turvallisuuden tunnetta tapaamispaikkatoiminnassa alle kouluikäisten lasten valvotuissa tapaamisissa. Tavoitteena on tuoda työtavat näkyviksi, jotta niitä voidaan kuvata ja kehittää. Aikomuksenani on havainnoida tapaamispaikka xxxxxxxx valvottuja tai tuettuja alle kouluikäisten lasten ja heidän vanhempiansa tapaamisia. Tarkoitukseni on lisäaineistona on käyttää tapaamisista tehtyjä raportteja sekä keskustella Ensi- ja turvakotien liiton alaisissa tapaamispaikoissa työskentelevien ohjaajien kanssa. Kaikille kyseisen tapaamispaikan asiakkaille on tarkoitus lähettää kirje, jossa kerrotaan tutkimuksesta ja asiakkaat voivat halutessaan kieltäytyä, mikäli he eivät halua tapaamisiaan havainnoitavan. Tutkimusraportissa ei tule esille kyseinen tapaamispaikka muuten kuin siten, että se on Ensi- ja turvakotien liiton alainen. Yksittäisiä asiakastapaamisia ei tuoda esille mitenkään tunnistettavasti.

Pyydän lupaa edellä mainitun havainnoinnin toteuttamiseen sekä aineiston käyttämiseen.

Kerron mielelläni halutessanne lisää työstäni.

Ystävällisin syysterveisin

Outi Uuskoski

LIITE 3: Tapaamispaikan asiakaskirje

21.9.2010

XXXXXXXXXXXX

Tapaamispaikka

XXXXXXXXXX

xxxxxx tapaamispaikan asiakaskirje syyskuu 2010

Syystervehdys tapaamispaikasta!

Tapaamispaikka jatkaa toimintaansa tuttuun tapaan xxxxxxxx toimii tapaamispaikan vakituksena vastaavana ohjaajana ja yhteystiedot ovat entiset eli puh xxxxxx ja sähköposti: xxxxxxxx Mikäli et tavoita vastaavaa ohjaajaa puhelimitse, ole hyvä ja lähetä tekstiviesti, sähköposti tai jätä vastaajaan yhteydenottopyyntö ja lyhyesti asia, jota pyyntösi koskee. Xxxxxx on tavoitettavissa virka-aikana klo 9-16.

Tapaamispaikassa on puhelin, johon tapaamisohjaajat vastaavat valvonta-aikoina, puh xxxxxx. Tähän puhelimeen voit esim. ilmoittaa myöhästymisestä taikka pyytää suunnistusohjeita xxxxxx. Tapaamisaikoina ei hoideta muita tapaamisia koskevia asioita, eikä välitetä viestejä vastaavalle ohjaajalle.

Tapaamispaikan aukiolot pysyvät ennallaan:

- torstaisin ja perjantaisin: 16.00–19.30
- lauantaisin 10.00–18.00
- parillisten viikkojen sunnuntaina 10.00–18.00

Asiakasmaksut säilyvät ennallaan. Maksu suoritetaan kotiin lähetettävällä laskulla. Laskutus hoidetaan oikeuden päätöksen, tapaamisoikeussopimuksen tai vanhempien keskinäisen sopimuksen mukaisesti. Muussa tapauksessa asiakasmaksu laskutetaan tapaajalta. Olethan ystävällinen ja ilmoitat mahdolliset muuttuneet yhteystietosi (puhelinnumero, osoite)xxxxxx. Peruuttamatta jätetty tapaaminen laskutetaan myös. Tapaaminen tulee perua vähintään viikkoa ennen tapaamisen ajankohtaa. Sairastapauksessa ei asiakasmaksua peritä, kun tapaamispaikkaan on toimitettu lääkärintodistus.

Syksyn aikana yksi tapaamisohjaajistamme havainnoi tapaamisten yhteydessä tapaamisohjaajien työtä ja työmenetelmiä. Havainnointi ei vaikuta mitenkään normaaliin tapaamisten kulkuun eikä valvontaan, eikä aiheuta tapaamiseen osapuolille häiriötä tai vaivaa. Tarkoituksena ovat työmme ja työmenetelmiemme kehittäminen lapsen turvallisuuden tunteen vahvistamiseksi tapaamisissa. Aineistoa käytetään opinnäytetyössä. Aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Kertyvää aineistoa ei luovuteta ulkopuolisille eikä se tule minkään viranomaisen käyttöön eikä tietoon. Tehtävästä raportista ei käy ilmi tapaamispaikan paikkakunta eikä nimi ja yksittäiset perheet tai perheenjäsenet eivät ole tunnistettavissa. Halutessanne voitte kieltäytyä siitä, että lapsenne tapaamista havainnoidaan.

Mukavaa syksyä toivottaen,

xxxxxxxxx

tapaamispaikan vastaava ohjaaja

xxxxxxxxxxx

toiminnanjohtaja

LIITE 4: Vanhemman välikeskustelulomake

TAPAAMISTEN VÄLIKESKUSTELU

Päivämäärä
Työntekijä

Vanhempi

Lapsi

Tapaamissopimus, voimassaolo

Koska tapaamiset ovat alkaneet?

Miten tapaamiset ovat Sinun näkökulmastasi sujuneet?

Miten Sinä olet kokenut tapaamiset?

Miten tapaamispaikan käytännöt ovat toimineet?

Miten lapsi on kokenut tapaamiset?

Miten olet tukenut lasta?

Miten mielestäsi lapsen turvallisuuden tunnetta tapaamisissa voisi tukea?

Minkälaista tukea toivoisit/olisit toivonut tapaamisiin liittyen?

Onko asioita, joista haluaisit keskustella tapaamisiin liittyen?

Miten yhteistyö on sujunut:

– tapaamispaikan ohjaajien kanssa?

– vastaavan ohjaajan kanssa?

– muiden tapaamisiin liittyvien tahojen (viranomaiset) kanssa?

– toisen vanhemman kanssa?

Pitäisikö mielestäsi jotain tehdä toisin?

Tavoitteesi tuleville tapaamisille?

LIITE 5: Lapsen välikeskustelulomake

TAPAAMISTEN VÄLIKESKUSTELU

Päivämäärä

Työntekijä

Lapsi

Vanhemmat

Tapaamissopimus, voimassaolo

Koska tapaamiset ovat alkaneet?

Ketä Sinun perheeseesi kuuluu? Piirrä/kerro

Miltä Sinusta on tuntunut tulla tapaamispaikkaan?

Millaista tapaamisissa on ollut?

Mikä tapaamisissa on ollut kivaa?

Onko jotain, joka on harmittanut tapaamisissa?

Onko jotain, mikä Sinua huolestuttaa tai pelottaa tapaamisissa?

Mitä toivoisit, että ohjaajat tekevät tapaamisissa?

Mitä muuta toivoisit? (tekemistä tapaamispaikassa, että tehtäisiin toisin)

Haluatko vielä kertoa jotain?

Nyt vaihdetaan rooleja. Sinä voit kysyä minulta jotain.

KIITOS! 😊

LIITE 6: Käytössä olevat menetelmät lapsen turvallisuudentunteen tukemiseksi

SUOJAKEINOT/MENETELMÄT TURVALLISUUDENTUNTEEN TUKEMISEKSI

- Lapsen kehuminen
- Toppuuttelu
- Palveluohjaus
- Oman läsnäolon selväksi tekeminen lapselle
- Asioiden normalisointi. Esimerkiksi keskusteluun puuttuen.
- Puheen kääntäminen
- Vastaava ohjaaja puhuttelee jälkeinpäin lähi-/etävanhempia
- Lapsen vieminen turvaan
- Kaikki ohjaajat toimivat samalla tavalla ja puuttuvat
- Harhautus. Esimerkiksi toiminnan muuttaminen. Pelaankos nyt Aliasta?
- Tapaamisen keskeytys
- Sääntöjen kertaaminen
- Lapsen kanssa sovitut merkit. Esimerkiksi peukku pystyyn. Lapsen vieminen hetkeksi pois tapaamistilasta ja juttelu.
- Lähivanhemman kanssa tehtävä työ
- Lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukeminen
- Työpari ja hyvä keskinäinen luottamus
- Ohjaajien persoonallisten vahvuuksien hyödyntäminen
- Ohjaajan vaihto vanhemman rauhoittamiseksi
- Sama ohjaaja lapsen turvallisuudentunteen luomiseksi
- Alkuhaastattelu ja tutustuminen
- Pelit, musiikki, keittiöretki
- Läpinäkyvyys ”tyhmäksi” heittäytyminen ja ihmettely
- Lapsen tunteiden sanottaminen vanhemmalle
- Lapsen äänenä toimiminen
- Pienet lapset: syli, fyysiset asiat, perushoidon opastaminen
- purku asiakkaiden välillä, jos ongelmallista ja kuormittavaa. Ohjaaja kykenee vastaanottamaan seuraavat asiakkaat ammattitaitoisesti.